

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1925:9
KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL GRUNDER FÖR AVSÄTTNING TILL DE UNDER
KUNGL. KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET LYDANDE
AFFÄRSDRIVANDE VERKENS FÖRNYELSEFONDER
SAMT FÖR ANVÄNDNING OCH PLACERING
AV FÖRNYELSEFONDERNAS MEDEL

AVGIVET I FEBRUARI 1925

AV

*INOM DEPARTEMENTET TILLKALLADE
SAKKUNNIGA*

S T O C K H O L M

1 9 2 5

Statens offentliga utredningar 1925

Kronologisk förteckning

1. Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. Norstedt. 173 s. 2 pat.-tab. **E**.
2. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 31. Den svenska tvättmedelsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av H. Heimbürger. Marcus. 108 s. **Fi**.
3. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 29. Den svenska skoindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av W. Smith. Tullberg. 104 s. **Fi**.
4. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 30. Den svenska cementindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av O. Edström. Marcus. 48 s. **Fi**.
5. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 32. Den svenska porslinsindustrin med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av E. W. Tullberg. Tullberg. 64 s. **Fi**.
6. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 33. Tryckeri- och papperförädlingsindustri i Sverige. Av F. Hilgerdt. Marcus. 125 s. **Fi**.
7. Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag jämte personalrepresentanternas särskilda yttrande. Fahlcrantz. 140 s. **Fö**.
8. Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. Norstedt. viij, 376 s. **Fi**.
9. Betänkande med förslag till grunder för avsättning till de under Kungl. kommunikationsdepartementet lydande affärsdrivande verkens förnyelsefonder samt för användning och placering av förnyelsefondernas medel. Norstedt. 44 s. **K**.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E**. = ecklesiastikdepartementet, **Jo**. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1925: 9

KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET

B E T Ä N K A N D E

M E D

F Ö R S L A G

T I L L

GRUNDER FÖR AVSÄTTNING TILL DE UNDER
KUNGL. KOMMUNIKATIONSDEPARTEMENTET
LYDANDE AFFÄRSDRIVANDE VERKENS FÖR-
NYELSEFONDER SAMT FÖR ANVÄNDNING
OCH PLACERING AV FÖRNYELSE-
FONDERNAS MEDEL

A V G I V E T I F E B R U A R I 1 9 2 5

AV INOM DEPARTEMENTET TILLKALLADE
SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1925

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

250653

STENSKA BOKFÖRLAGS FÖRLAG

REKONSTRUKTION

FÖRSLAG

REKONSTRUKTION FÖR
KONJUNKTIONEN
FÖR ÅR 1934
OCH FÖRSLAG
TILL REKONSTRUKTIONEN

AV

AV KONJUNKTIONEN

REKONSTRUKTIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Kommunikationsdepartementet</i>	5

Historik:

Riksstatskommitterades uttalande angående avsättning till förnyelsefonder vid de affärsdrivande verken m. m.	7
Statens järnvägar	8
Statens vattenfallsverk	10
Telegrafverket	12
Postverket	15
Anmärkingar mot användningen av statens järnvägars förnyelsefond	16

Betänkande:

Avsättning till förnyelsefond:

Nuvarande förhållanden	18
Sakkunnigas förslag	24

Användningen av förnyelsefonds medel:

Nuvarande förhållanden	32
Sakkunnigas förslag	32

Bestämmandet om användningen av förnyelsefonds medel:

Nuvarande förhållanden	36
Sakkunnigas förslag	38

Placeringen av förnyelsefonds medel:

Nuvarande förhållanden	39
Sakkunnigas förslag	39

<i>Sakkunnigas hemställan</i>	40
---	----

Bilaga:

Tabell, utvisande under åren 1912—1923 verkställda avsättningar till förnyelsefond m. m. .	43
--	----

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Kommunikationsdepartementet.

Enligt det i statsrådet den 27 september 1924 hållna protokollet erinrade dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet om den anmodan att gemensamt överlägga om grunderna för avsättning till och uttagning från de under departementet lydande affärsdrivande verkens förnyelsefonder, han lämnat dessa verk, samt anförde därpå, att sådana överläggningar ägt rum genom särskilda delegerade från de olika verken och att resultatet av dessa överläggningar, varvid jämväl uppmärksamhet ägnats åt fondmedlens placering, då föreläge. Som det emellertid visat sig önskligt att underkasta dessa resultat en överarbetning i syfte att såvitt möjligt ernå klara riktlinjer och större enhetlighet i dessa frågor, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga honom att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda vid utredningen av berörda frågor; och förklarade han sig därvid förutsätta, att detta skulle ske i samråd med verksstyrelserna och med det biträde av nämnda verks representanter, som kunde visa sig påkallat.

Efter det denna hemställan bifallits, uppdrog departementschefen nämnda dag åt undertecknade Rydin och Kobb att i enlighet med vad närmare angivits i statsrådsprotokollet i egenskap av sakkunniga inom departementet biträda vid utredningen, varjämte uppdrogs åt undertecknad Rydin att i egenskap av ordförande leda utredningsarbetet.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 3 oktober 1924 till de sakkunniga för att tagas i övervägande vid det dem givna uppdraget överlämnat en av vattenfallsstyrelsen gjord, den 27 september samma år dagtecknad framställning om bemyndigande för styrelsen att investera 7,000,000 kronor av statens kraftverks förnyelsefonder i kraftverkens distributionsanläggningar.

Såsom representanter för de affärsdrivande verken hava i utredningen deltagit från generalpoststyrelsen byrådirektören E. Högner, från telegrafstyrelsen byråchefen K. E. Landström, från järnvägsstyrelsen t. f. byrådirektören E. Malmkvist och från vattenfallsstyrelsen överdirektören W. Borgquist, varjämte vid förfall för den sistnämnde förste byrådirektören A. Gustrin deltagit såsom representant för vattenfallsstyrelsen.

De sakkunniga hade sitt första sammanträde den 7 oktober 1924 och har arbetet sedan fortgått delvis i samråd med representanterna för de olika verken.

Såsom sekreterare har fungerat e. byråchefen i kommunikationsdepartementet H. Landelius.

Sedan arbetet numera slutförts, få de sakkunniga härmed överlämna betänkande i ämnet. I fråga om vattenfallsstyrelsens omförmälda framställning, som jämväl överlämnas, hänvisa de sakkunniga till vad därom yttrats i betänkandet.

Stockholm den 7 februari 1925.

AXEL RYDIN.

G. KOBB.

Hugo Landelius.

Historik.

Det av kommitterade utarbetade, i oktober månad 1910 avgivna förslag, som låg till grund för den av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1911 godkända uppställningen av riksstaten, innebar bland annat, att alla statens produktiva fonder skulle betraktas såsom särskilda på visst sätt utanför den egentliga statsförvaltningen stående specialförvaltningar, och att avkastningen av det kapital, som blivit bundet i en var av dessa fonder, skulle tillföras riksstaten d. v. s. statsregleringen med sitt netto för att i främsta rummet tjäna till förräntning av den del av statsskulden, som upplånats för vederbörande fonds räkning. — Vid tillämpning av nettoprincipen borde man, anförde kommitterade, strängt fasthålla vid, att endast verkliga driftkostnader avdroges från bruttoinkomsterna, så att hela det verkliga överskottet utfördes som tillgång i riksstaten. I staterna för de affärsdrivande verken sammanfördes regelbundet med driftkostnaderna vissa utgifter, som faktiskt innebure en kapitalökning. Därigenom komme överskottet att synas mindre än det i verkligheten vore. Genom en sådan sammanblandning skulle man förfela nettosystemets egentliga syfte att låta det verkliga överskott, som av någon gren av statens affärsverksamhet kunde påräknas, komma till synes i riksstaten. Ett nettosystem föranledde naturligen en skarp åtskillnad mellan utgifter för drift och utgifter för kapitalökning. Medan de förra skulle avdragas från inkomsterna, hade de senare sin plats på riksstatens utgiftssida.

Riksstatskommitterades uttalande angående avsättning till förnyelsefonder vid de affärsdrivande verken m. m.

Såsom allmänna grunder för nettobehållningens beräkning föreslogo kommitterade, att för vart och ett av statens affärsdrivande verk den nettobehållning, som under titeln »överskott» tillfördes riksstaten, skulle beräknas som skillnaden mellan verkets bruttoinkomst och driftkostnad, att bland driftkostnader skulle upptagas endast vad som erfordrades för verkets drift jämte sådant underhåll, som krävdes för att all verkets egendom skulle uppehållas i sitt fulla värde, samt att såsom underhåll skulle anses avskrivning av slojade anläggningar eller materiel ävensom avsättning till förnyelsefond, där sådan ansåges erforderlig, men att däremot i driftkostnad i intet fall finge inbegripas tillökning i det av verket disponerade kapitalet.

Beträffande de av kommitterade föreslagna principerna för underhåll och avskrivning yttrade kommitterade, att förslaget härtill stode i full överensstämmelse med dåmera rådande praxis. Inom telegrafverket t. ex. förekomme ingen årlig avskrivning för de olika anläggningarna. Men i stället underhölles, eventuellt ombyggdes dessa i mån av behov. Kostnaderna härför betäcktes av trafikmedel. På detta sätt uppehölles verkets egendom ständigt vid sitt fulla värde. Någon anledning, varför man skulle amortera det i verket nedlagda kapitalet, finnes då icke. I statens järnvägsdrift måste årligen en del av den rullande materielen slopas. Därvid avskrevs denna materiels bokförda värde, men motsvarande belopp toges av trafikmedlen och tillfördes en fond för »slopningsmedel», som användes till inköp av ny rullande materiel.

På detta sätt uppehölls alltså den rullande materielen i sitt fulla värde och någon amortering av det i densamma nedlagda kapitalet behöfdes icke. — För mycket stora verk, där underhåll och slopning förekomme årligen i icke alltför olika omfattning, vore denna princip enligt kommitterades mening fullt rationell. Däremot kunde det ifrågasättas, huruvida det icke vore lämpligt att vid en anläggning, sådan som Trollhätte kraftverk, där reparationer eller ombyggnader till följd av någon särskild olycka under ett år kunde få en extraordinär omfattning, en särskild, verket tillhörig förnyelsefond upplades, till vilken årliga avsättningar efter viss plan gjordes och som användes för att möta sådana extraordinära utgifter. I ett sådant förfarande låge ju ingen väsentlig avvikelse från den allmänna princip, kommitterade önskade fasthålla med hänsyn till avskrivningar inom statens affärsverksamhet. *Någon amortering av det i verket nedlagda statskapitalet skulle ju i intet fall ifrågakomma.*

I sin redogörelse för, hur den av dem föreslagna reformen skulle gestalta sig för de särskilda affärsdrivande verken, hemställde kommitterade, att vattenfallsstyrelsen skulle erhålla i uppdrag att yttra sig över behovet för de under styrelsen lydande verken av särskilda förnyelsefonder till mötande av extraordinära kostnader för reparationer, och uttalade kommitterade i sammanhang härmed: Dessa fonder skulle bildas genom årliga avsättningar av verkets inkomstmedel, vilka avsättningar i likhet med kostnaderna för det löpande underhållet borde bokföras som driftkostnader. Givetvis borde en sådan fond, därest den ansåges behöfelig, icke göras större än som vore nödvändigt, för att man icke skulle riskera att utgifterna för underhåll och reparationer under något särskilt ogynnsamt år komme i fullständigt missförhållande till inkomsterna. Vid varje avsättning till fonden borde naturligtvis en motsvarande avskrivning av verkets anläggningar göras, så att det bokförda kapitalet genom denna fondbildning icke underginge någon förändring. Komme fonden till användning för reparationer, skulle anläggningens kapitalvärde åter höjas i motsvarande mån.

Över kommitterades förslag avgåvos utlåtanden av järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, telegrafstyrelsen och generalpoststyrelsen. Vid refererade av dessa utlåtanden samt de framställningar från dessa verk om avsättning till förnyelsefond, som sedermera ingivits till Kungl. Maj:t, ävensom Kungl. Maj:ts härom fattade beslut har det befunnits lämpligt att använda ovan angivna ordningsföljd mellan verken.

*Statens
järnvägar.*

I sitt utlåtande över berörda förslag framhöll järnvägsstyrelsen, att en sund affärsdrift krävde, att företagets tillgångar icke vore bokförda högre, än de verkligen vore värda, eller, om det bokförda värdet vore högre än det verkliga objektvärdet, att skillnadsbeloppet funnes avsatt till en eller flera förnyelsefonder. Vid statens järnvägar hade hittills årligen i omkostnadsstaten upptagits avsevärda belopp under olika underhållsrubriker för ersättning av försliten materiel, utbyte av räler, förstärkning av broar och ombyggnad av hus m. m., och hade dessa belopp efter hand ökat. Detta sätt att genom förnyelse upprätthålla statsbanegendomens värde hade visserligen icke varit fullt effektivt, men det ansåges dock kunna utan tvekan sägas, att statens järnvägars bokförda värde icke vore högre än det verkliga med hänsyn dels därtill, att under årens lopp uti de löpande underhållskostnaderna ingått betydande belopp för arbeten, vilka i själva verket varit av samma natur som verkliga förnyelsearbeten, dels också därtill, att betydliga tillskott i markvärden och penningar influtit från landsting, kommuner och enskilda personer, vilka tillskotts penningvärde icke bokförts å kapitalkontot. Det hittills tillämpade förfaringssättet, som vore avsett att motsvara avskrivningarna enligt vanligt affärsbruk, lede dock i varje fall av väsentliga brister. Sålunda framginge ej utan vidare klart ur räkenska-

perna, att förnyelsearbetena verkligen bedreves i sådant omfång, att desamma lämnade tillräcklig ersättning för den värdeminskning, som uppstode genom ålder och slitning. Vidare komme vid det använda förfaringssättet utgifterna för behöfliga förnyelsearbeten att drabba kostnaderna för drift och underhåll ganska ojämnt från år till år. Dessa olägenheter skulle undvikas, om årligen efter vissa grunder bestämda avsättningar till en förnyelsefond ägde rum och erforderliga förnyelsearbeten bekostades med medel från denna fond. Härigenom skulle vinnas dels möjlighet att bedöma, huruvida de gjorda avsättningarna vore skäligen i förhållande till den årliga värdeminskningen, dels att större, till sin omfattning starkt växlande förnyelsearbeten kunde utföras vid lämpligaste tidpunkt utan att föranleda en ojämn belastning av driftkostnadernas konto. Styrelsen, som upplyste, att själva banbyggnaden år efter år underhölles på sådant sätt, att ingen värdeminskning hos densamma uppstode, förebragte vidare dels en värdering av de delar av statsbanans egendom, som företrädesvis vore utsatta för värdeminskning genom förslitning och genom ålder, såsom räler, broar, husbyggnader, rullande materiel, sjöfartsmateriel m. m., dels en uppskattning av den årliga värdeminskningen av berörda objekt, som styrelsen angav i procent av dessa objektgruppers bokförda värde. Det uttalades dock, att de angivna procenttalen givetvis icke kunde göra anspråk på att vara fullt riktigt träffade, utan att de borde korrigeras, sedan erfarenhet vunnits. För att den av styrelsen förvaltade egendomen icke skulle undergå någon värdeminskning borde sålunda årligen av trafikmedel avsättas belopp, motsvarande den med ledning av de angivna kapitalvärdena och procenttalen beräknade värdeminskningen. Dessa belopp borde lämpligen avsättas till en för ovan angivna grupper av egendomsobjekt gemensam förnyelsefond. Då förnyelsearbeten eller nyanskaffningar företoges för ersättning av det förslitna, skulle kostnaderna härför bestridas ur nämnda fond. Med stöd av det sålunda anförda anhöll styrelsen, att Kungl. Maj:t ville medgiva styrelsen att vid avgivandet av förslag till specificerade omkostnadsstater för statens trafikerade järnvägar, således första gången vid avgivandet av sådan stat för år 1912, bland utgifterna för drift och underhåll få upptaga enligt ovan angivna grunder beräknade avsättningar till en förnyelsefond, och att styrelsen skulle få ur denna fond bestrida kostnaderna för sådana förnyelsearbeten och nyanskaffningar, som vore avsedda att ersätta genom förslitning och ålder åstadkommen värdeminskning av statens järnvägars egendom.

I anledning av styrelsens hemställan uppdrog Kungl. Maj:t i brev den 15 september 1911 åt järnvägsstyrelsen att vid avgivande av förslag till omkostnadsstat för statens järnvägar för år 1912 huvudsakligen enligt de av styrelsen i utlåtandet angivna grunder verkställa beräkningar av de avsättningar till en fond för ifrågavarande ändamål, som kunde finnas erforderliga, samt upptaga dessa avsättningar bland utgifterna för statens järnvägars drift och underhåll.

I enlighet härmed upptog järnvägsstyrelsen i sitt den 24 november 1911 framlagda statförslag för år 1912 avsättning till förnyelsefond med ett belopp, som i huvudsaklig överensstämmelse med berörda grunder erhållits genom i procent angiven uppskattning av den årliga värdeminskningen av vissa objektgruppers den 1 januari 1911 bokförda värde; och upplyste styrelsen, att den sålunda beräknade avsättningssumman utgjorde 2.20 procent av den för värdeminskning utsatta egendomens värde och 1.20 procent av statens järnvägars totala anläggningskostnad.

Enligt brev den 22 december 1911 angående fastställande av kostnadsstat vid statens järnvägar för år 1912 godkände Kungl. Maj:t den av styrelsen för sistnämnda år begärda avsättningen till förnyelsefond.

I samtliga därefter av Kungl. Maj:t fastställda kostnadsstater vid statens järnvägar finnas upptagna belopp för avsättning till förnyelsefond, till grund

för vilka avsättningar tidvis andra procentsatser än de i berörda uppskattning angivna tillämpats.

*Statens
vattenfalls-
verk.*

Vattenfallsstyrelsen förklarade sig i sitt utlåtande över kommitterades förslag kunna i stort sett ansluta sig till kommitterades åsikt, att då ett affärsdrivande verks egendom genom vederbörligt underhåll, vari inbegreps avskrivning av slopade anläggningar eller materiel samt eventuell avsättning till förnyelsefond, ständigt uppehölls i sitt fulla värde, det icke funnes någon anledning att amortera det i verket nedlagda kapitalet. Visserligen skulle man kunna tänka sig det fallet, anförde styrelsen, att exempelvis ett kraftverk helt och hållet måste nedläggas. En naturevolution kunde avleda vattnet åt annat håll, nya uppfinningar kunde åstadkomma billigare drivkraft med mera dylikt. Sannolikheten för dylik fullständig slopning av ett kraftverk måste dock anses så pass liten, att staten kunde stå risken därför, utan att genom årlig amortering åstadkomma ett kontant kapital, som motsvarade naturkraftens värde jämte kostnaderna för de delar av anläggningen, vilka vore av ett bestående värde, om de väl underhölls. Annorlunda ställde sig spörsmålet rörande speciella delar av ett kraftverk, såsom turbiner, generatorer, instrumentering, lyftkranar, dammluckor, isgrindar m. m., som även vid bästa underhåll givetvis med tiden försämrades och måste utbytas vare sig till följd därav eller på grund av nya uppfinningar eller av andra skäl. Utbyte av mindre dyrbara delar skulle ju kunna bekostas av årets inkomster, utan att kontinuiteten mellan de årliga driftöverskotten förrycktes, men då det bleve fråga om utbyte av en del, för vilken kostnaden vore betydlig i förhållande till årsinkomsterna, borde medel härtill finnas tillgängliga i form av förnyelsefond. Avsättningar till dylika förnyelsefonder borde givetvis bokföras under rubriken driftkostnader på sätt kommitterade definierat dessa. Vad beträffade avsättningens lämpliga storlek måste densamma göras beroende av arten och beskaffenheten av de olika verken. — I fråga om kraftverk, som avsåge distribution till enskilda av elektrisk energi, vore det av vikt, att, till mötande av förevitelser om illojal konkurrens med angränsande enskilda kraftnät, icke allenast ränta på nedlagt kapital och vattenkraftens värde, utan även affärsmässiga avskrivningar av anläggningskapitalet inberäknades i självkostnaderna vid bestämmande av försäljningsprisen för den elektriska energien. Om dessa avskrivningar finge minska det bokförda värdet och tillföras en fond, bleve denna snart nog tillräcklig att jämväl kunna användas till förnyelser av ovan angivet slag. Vid sådant förhållande ansåge styrelsen lämpligt, att å de till vattenfallsverket hörande anläggningarna såvitt möjligt företoges affärsmässiga avskrivningar, motsvarande den årliga värdeminskningen, och att häremot svarande belopp avsattes till avskrivnings- och förnyelsefonder.

Genom kungl. brev den 6 oktober 1911 anbefalld att i samband med avgivande av förslag till stat för statens vattenfallsverk för år 1912 inkomma med förslag till grunder för dylika avsättningar anförde vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 28 i samma månad beträffande sådan avsättning för Trollhätte kraftverk: Enligt riksstatskommitterades uppfattning skulle en fullt underhållen anläggning anses äga det ursprungliga kapitalvärdet ända tills den nedlades, då tydligen skillnaden mellan anskaffningskostnaden och realisationsvärdet, »skrotvärdet», finge avskrivas på en gång. Om en verklig avskrivningsfond skulle bildas, borde skillnaden mellan anskaffningskostnaden och realisationsvärdet täckas genom en årlig avsättning till densamma. Utginge man från den förutsättningen, att fonden förräntades med ränta på ränta efter 4 procent och att de årliga avsättningarna under hela tiden gjordes lika stora, kunde man lätt beräkna den procentsats av varje särskild anläggningsandels anskaffningskostnad, som årligen borde avsättas för att den nämnda skillnaden mellan anlägg-

ningskapital och realisationsvärde skulle finnas disponibel vid »livstidens» slut. Emellertid torde fondens storlek aldrig behöva stiga till det belopp, som motsvarade summan av alla de delars anläggningskostnader, å vilka avskrivning över huvud taget borde beräknas. Det syntes vara tillräckligt, om fonden uppginge till 50 procent å hela det i anläggningen nedlagda kapitalet, däri dock icke inberäknat värdet av naturkraften och vissa fastigheter. Då anläggningens olika delars värden enligt den av riksstatskommitté angivna principen icke skulle årligen avskrivas, funnes icke något skäl att beräkna den årliga avsättningen efter detaljerade grunder, utan kunde avsättningen utan all omständlig bokföring ske med ett belopp i ett för allt, blott detta vore tillräckligt stort. Det funnes då icke heller något direkt skäl att basera avsättningens storlek enbart på anläggningens totala kapitalvärde och göra de årliga avsättningarna lika stora. Med kanske lika stort skäl kunde den baseras på antalet genererade kilowattimmar, då ju anläggningarnas livslängd delvis vore beroende av användningen — eller allra enklast baseras på bruttoinkomsterna för levererad elektrisk energi. Det sista alternativet syntes så till vida vara att föredraga, som behövt av förnyelsefonden först gjorde sig gällande efter åtskilliga års drift och avsättningar till fonden bleve mindre kännbara ju större energiinkomsterna vore. — I enlighet med av vattenfallsstyrelsen i berörda skrivelse sedermera framställt förslag föreskrev Kungl. Maj:t genom brev den 22 december 1911 angående fastställelse av utgiftsstat för statens vattenfallsverk för år 1912, att 7.5 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, som försålts från Trollhätte kraftverk, dock minst 100,000 kronor, skulle årligen avsättas till förnyelsefond för berörda kraftverk. Sedan fonden uppgått till 50 procent av anläggningskostnaden för kraftverket, däruti icke inberäknat värdet av naturvattenkraften och markområden, skulle avsättningarna till fonden upphöra, till dess den nedgått under detta belopp.

I skrivelse den 22 november 1913 gjorde vattenfallsstyrelsen framställning till Kungl. Maj:t om ändring av dessa grunder, därvid anfördes, att styrelsen vid beräkandet av de erforderliga årliga avsättningarna till förnyelsefond för Trollhätte kraftverk utgått från, att fonden skulle förräntas med ränta på ränta, att denna förutsättning emellertid icke hölle streck, sedan enligt grunderna för den nya uppställningen av riksstaten inkomsterna av statens produktiva fonder med avdrag av driftkostnaderna skulle ingå till statsverket, samt att för vinnande av överensstämmelse med ovannämnda förutsättning sådan ändring i grunderna för avsättning till Trollhätte kraftverks förnyelsefond syntes böra vidtagas, att till denna årligen avsattes, förutom 7.5 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, jämväl ett belopp lika med förnyelsefondens ränteavkastning under året. — I infortrat utlåtande tillstyrkte statskontoret detta förslag, varpå Kungl. Maj:t enligt brev den 5 februari 1915 föreskrev, att till förnyelsefond för Trollhätte kraftverk skulle årligen från och med år 1914 avsättas dels 7.5 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, som under året försålts från kraftverket, dock minst 100,000 kronor, dels ock ett belopp lika med samma förnyelsefonds ränteavkastning under året, samt att, sedan förnyelsefonden uppgått till 50 procent av anläggningskostnaden för kraftverket, däruti icke inberäknat värdet av naturvattenkraften och markområden, avsättningarna till fonden skulle upphöra, till dess den nedgått under detta belopp.

Genom brev den 10 december 1915 angående fastställelse av utgiftsstat för statens vattenfallsverk för år 1916 föreskrev Kungl. Maj:t, att till förnyelsefond för vart och ett av Porjus och Älvkarleby kraftverk skulle från och med år 1916 årligen avsättas dels 10 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, som under året försålts från vederbörande kraftverk, dels ock ett belopp lika med vederbörande fonds ränteavkastning under året. I fråga om upphörande av avsättningar till fonden meddelades enahanda föreskrift som i brevet den 5 februari 1915.

Vid övriga driftfärdiga kraftverk sker avsättning till förnyelsefond enligt de grunder, som gälla för Porjus och Älvkarleby kraftverk.

I fråga om Trollhätte kanalverk förordnade Kungl. Maj:t genom omförmälda brev den 22 december 1911, att till förnyelsefond för kanalverket skulle tills vidare, till dess den nya farleden mellan Vänersborg och Göteborg blivit färdig, avsättas 5 procent av kanalverkets bruttoinkomster. Sedermera föreskrefs genom kungl. brev den 31 december 1917 angående fastställelse av utgiftsstaten för statens vattenfallsverk för år 1918, att till förnyelsefond för Trollhätte och Södertälje kanalverk skulle från och med år 1918 tills vidare årligen avsättas 5 procent av vederbörande kanalverks bruttoinkomster av kanalavgifter.

Till förnyelsefonder för Trollhätte fastighetsförvaltning samt förvaltningen av diverse vattenfall och fastigheter inom Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län skola enligt kungl. brevet den 22 december 1911 årligen avsättas 5,000 kronor för vardera förvaltningen. Sedan vederbörande fond uppgått till 25,000 kronor, skola dock avsättningarna till fonden upphöra, till dess den nedgått under detta belopp.

*Telegraf-
verket.*

I sitt utlåtande över riksstatskommitterades förslag meddelade telegrafstyrelsen, att då genom planmässigt ordnat, periodvis återkommande underhålls- och ombyggnadsarbete, för vilket kostnaden bestredes från de under omkostnadsstaten uppförda anslag, alla telegrafverkets anläggningar kunde anses städe uppehållas i sitt fulla värde, någon konstant avskrivning eller avsättning till förnyelsefond näppeligen vore för telegrafverket behövlig. Inom telegrafverket förekomme också endast avskrivning av slojade anläggningar och kasserad materiel. Möjligen skulle det kunna anses lämpligt, att en förnyelsefond för stationers inredning borde bildas, emedan nyinredning av stationer icke vore en regelbundet återkommande utgift. Men då kostnaden för en stations nyinredning, om den ginge till mera avsevärt belopp, oftast torde kunna fördelas på ett par år, syntes det icke nödvändigt att i avseende å en i förhållande till telegrafverkets årliga utgifter så liten post frångå den dittills tillämpade och även av kommitterade såsom riktig angivna principen.

Någon avsättning till förnyelsefond har i enlighet med detta uttalande intill utgången av år 1922 icke förekommit vid telegrafverket.

I sitt med skrivelse den 7 november 1922 till Kungl. Maj:t överlämnade förslag till driftkostnadsstat vid telegrafverket för år 1923 hade telegrafstyrelsen upptagit ett belopp under en ny titel, »avskrivning å vissa anläggningar». Om anledningen därtill anförde styrelsen, att de båda största telefonstationerna, de i Stockholm och Göteborg, trots ett planmässigt underhållsarbete alltmera vore utsatta för värdeminskning, så att de vid den tidpunkt, då de behöfve ersättas med nya system, komme att vara så gott som värdelösa. Ungefär liknande vore förhållandet med de stora sjökablarna. Det syntes föga motsvara en korrekt bokföring att under sådana förhållanden år efter år upptaga dessa anläggningar till deras anskaffningsvärde, något som medförde nödvändigheten att på en gång taga i anspråk driftmedel för ersättande av en hel sådan anläggning. Genom att använda en del av de genom dessa anläggningar influtna medel till en successiv nedskrivning av deras bokförda värde ernådde man samma förmåner som genom fondbildning, men utan de med en sådan förenade olägenheter. De anläggningar, å vilka avskrivning skulle ske, borde bokföras särskilt, så att deras värde vid varje tidpunkt kunde fastställas, och de driftmedel, med vilka ifrågavarande anläggningar avskrevs, skulle användas till andra anläggningar, utan att därigenom anläggningskapitalet behöfve ökas. Följden härav bleve, att anspråken på lånemedel för kapitalökning kunde nedsättas med motsvarande belopp för att i stället återkomma, när någon av ifrågavarande anläggningar behöfve förnyas. Stats-

ekonomiskt sett skulle detta betyda ett framflyttande av behovet att anskaffa lånemedel samt utsikt att, i den mån en uttjänad anläggning kunde på grund av teknikens utveckling ersättas med en billigare anordning, kapitalet ej behövde betungas mera än som vore nödigt.

Kungl. Maj:t inhämtade i denna fråga utlåtande från *statskontoret*, som anförde: Telegrafstyrelsen förutsatte, att de medel, med vilka anläggningarna nedskrevs, skulle få användas till andra anläggningar, utan att därigenom anläggningskapitalet behövde ökas. Detta syntes statskontoret icke vara riktigt. Verkställdes medelst anlåtande av vinstmedel avskrivning å en anläggning, borde de härigenom lösgjorda anslagsmedlen, för så vitt de ej till statsverket återlevererades, redovisas såsom en särskild fond. Då medlen sedan användes till nya anläggningar, måste anläggningskontot i motsvarande mån höjas. Varken själva avskrivningen å en anläggning eller avskrivningsmedlens nedläggande i nya anläggningar föranledde således någon ändring i det sammanlagda beloppet utav det av verket disponerade statskapitalet, respektive utav verkets kapitaltillgångar, utan allenast en värdeförskjutning de olika tillgångarna emellan. Emellertid hade en dylik direkt avskrivning hittills icke ägt rum vid statens affärsverk, utan hade avskrivningsfrågan ordnats genom årliga avsättningar till förnyelsefonder, varvid anläggningarna kvarstode med sina anskaffningsvärden och den successiva värdeminskningen motvägdes genom förnyelsearbeten eller nyanskaffningar vid förnyelsefondens medel eller, i den mån så ej skett, av fondens behållning. Något skäl, varför detta fullt rationella och vid de övriga affärsverken prövade förfarande icke skulle lämpa sig för telegrafverket, syntes icke kunna anföras. Att en anläggning, om den icke nedskrevs, kvarstode med sitt anskaffningsvärde ända till dess den helt måste avskrivas, syntes icke vara i något avseende oriktigt, när värdeminskningen motsvarande medel funnes avsatta till en förnyelsefond. Genom en särskild specialbokföring kunde den i form av avsättning till förnyelsefond verkställda avskrivningen å de olika tillgångarna följas. Telegrafstyrelsens hemställan, att i telegrafverkets driftkostnadsstat för år 1923 måtte upptagas visst belopp såsom avskrivning å anläggningar, kunde statskontoret således icke tillstyrka, men hade intet att erinra mot, att samma belopp i staten uppfördes såsom avsättning till förnyelsefond. Statskontoret uttalade även, att när i en framtid fråga uppkomme om slopande av någon av de i telegrafstyrelsens skrivelse avsedda anläggningarna och i samband därmed om fondmedlens tagande i anspråk för nya anläggningar, medgivande till utgifternas bestridande borde inhämtas av riksdagen.

Under hänvisning till budgetreformens principer framhöll *riksräkenskapsverket*, vars utlåtande jämväl infordrades, att ifrågavarande anläggningar, vilka ur avkastningssynpunkt syntes komma att bibehålla sitt ursprungliga värde till dess de måste helt och hållet slopas, borde i räkenskaperna ända till nämnda tidpunkt upptagas till samma värde, men att, för att möta behovet att framdeles på en gång anskaffa helt och hållet nya anläggningar, årliga avsättningar borde göras till en förnyelsefond. Dessa avsättningar borde vara sådana, att vid de tidpunkter, då nya anläggningar måste göras, kapital därtill funnes färdigbildat. Endast under förutsättning, att saken så bedreves, hade riksräkenskapsverket ingenting att erinra mot det av telegrafstyrelsen för avskrivning beräknade beloppet, vilket emellertid icke finge avskrivas, utan avsättas till en förnyelsefond. Gent emot telegrafstyrelsens uttalande, att de driftmedel, med vilka styrelsen tänkt avskriva anläggningarna, skulle användas till andra anläggningar, utan att därigenom anläggningskapitalet behövde ökas, invände riksräkenskapsverket, att förslagets realiserande i verkligheten skulle innebära, att telegrafverket erhöles en kapitalökning, utan att riksdagen blivit hörd vare sig i frågan, huruvida och till vilket ändamål kapitalökning

borde beviljas, eller i frågan, huruvida lånemedel eller andra medel därtill borde användas. En sådan återgång till tidigare såsom otillfredsställande påvisade förhållanden, i rak strid med 1911 års budgetreform, kunde riksräkenskapsverket icke tillstyrka.

I den av Kungl. Maj:t den 30 december 1922 fastställda driftkostnadsstaten vid telegrafverket för år 1923 upptogs ifrågavarande post såsom reservationsanslag under titeln avsättning till förnyelsefond. Samma belopp upptogs i driftkostnadsstaten för år 1924.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 september 1924 gjorde telegrafstyrelsen på anförda skäl framställning om nedskrivning med ett belopp av 2,050,000 kronor av värdet å telegrafverkets bostadshus, därvid styrelsen, beträffande sättet för denna nedskrivning, hemställde, att i telegrafverkets stat för driftkostnader för år 1924 måtte upptagas en extra avsättning till förnyelsefond för fastigheter av 2,050,000 kronor.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, vilkas utlåtande över framställningen inhämtades, ansågo sig icke kunna tillstyrka densamma, då därigenom det från riksgäldskontoret utbetalade låneanslaget icke bokföringsmässigt skulle motsvaras av det bland telegrafverkets tillgångar upptagna värdet å för anslaget uppförda bostadshus. Fullmäktige höllo före, att en nedskrivning av tillgångar, uppkomna genom anslag av lånemedel, endast borde ske i samband med en motsvarande minskning av verkets skuld till riksgäldskontoret genom återbetalning, härflytande från uppkommet överskott på rörelsen eller av skattemedel. Fullmäktige hade inhämtat, att någon dylik ensidig avskrivning aldrig ägt rum vid statens järnvägar. Vad anginge frågan, huruvida överhuvud avskrivningar borde företagas, ansågo fullmäktige, att densamma vore av ännu större betydelse för andra statens affärsdrivande verk än telegrafverket och att den följaktligen borde göras till föremål för en närmare utredning. — Vid detta utlåtande var fogad en av riksgäldskommissarien upprättad p. m., vari ifrågasattes, huruvida en nedskrivning å vissa anläggningar inom verket borde företagas utan föregående undersökning, i vilken mån det i verksamheten i övrigt investerade bokförda kapitalet motsvarade realvärdet, varjämte erinrades, att chefen för kommunikationsdepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 2 januari 1924 rörande hos riksdagen äskade utgifter för kapitalökning för statens affärsdrivande verk förebragt en undersökning rörande nämnda verks kapital, av vilken undersökning departementschefen dragit den slutsatsen, »att samtliga verks bokförda värden vid 1922 års slut understego då gällande nyanskaffningskostnader respektive tekniska värden, ett omdöme, som fortfarande gäller», samt tillagt, att någon anledning att för närvarande söka företaga någon extra nedskrivning av affärsverkens bokförda värden icke syntes föreligga. I p. m. framhölls vidare bland annat, att statsskuldens storlek borde stå i viss relation till d. v. s. i intet fall överstiga det i de produktiva fonderna nedlagda lånekapitalet och att upprätthållandet av en sådan överensstämmelse vore av synnerlig vikt.

I infortrat utlåtande anförde *riksräkenskapsverket*: Statens affärsdrivande verk kunde icke i allo likställas med enskilda affärer. 1911 års budgetreform hade utgått ifrån, att det kapital, staten nedlagt i sina affärsdrivande verk, alljämt skulle med hela sitt belopp kvarstå och redovisas, men att däremot för att möta avskrivningsbehovet förnyelsefonder skulle uppläggas för ett vart affärsverk. Om det vid kapitalinvesteringen, såsom telegrafstyrelsen i förevarande framställning angivit, redan från början vore klart, att någon rimlig avkastning å de anvisade medlen icke vore att påräkna, så finge staten naturligtvis taga detta i beräkning, då överskottet bedömdes. Detta överskott komme då att representera en mindre räntesats än i normala fall. Ett statens verk kunde aldrig uteslutande bliva ett affärsverk utan måste alltid tillika fylla vissa mer eller mindre improduktiva statsliga syften. Avskrivning borde därför i det för tele-

grafverket ifrågakomma fallet förekomma lika litet som för exempelvis de så kallade kulturbanorna vid statens järnvägar, beträffande vilka icke heller vid kapitalinvesteringen förutsattes någon rimlig avkastning av de anvisade medlen. Det förelåge icke någon som helst utredning, att totalvärdet av telegrafverkets tillgångar vore för högt bokfört; snarare vore det väl tvärtom för lågt bokfört, att döma av det av riksgäldskommissarien åberopade uttalandet av chefen för kommunikationsdepartementet. Något skäl att låta telegrafverket till följd av partiell nedskrivning deklarerera och redovisa ett för lågt kapital förefunnes alltså icke ur någon synpunkt.

Kungl. Maj:t fann enligt beslut den 31 december 1924 framställningen icke föranleda Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

I fråga om uppehållandet av värdet å postverkets lösa och fasta egendom anförde generalpoststyrelsen i sitt utlåtande över riksstatskommitterades förslag, att då avsett vore att genom rikshuvudboken erhålla en fullständig och tillförlitlig sammanställning av statsverkets samtliga tillgångar, borde därmed enligt styrelsens förmenande förstås, att tillgångarna i avseende å fastigheterna skulle motsvaras av deras verkliga värde vid räkenskapsårets slut, och att i följd därav värdet icke borde bestämmas allenast efter det å egendomarna nedlagda kapitalet, utan upptagas med det belopp, som husen med tomter kunde anses vid en försäljning betingade eller på annat sätt beräknas äga. Beträffande de för postverkets räkning anskaffade inventarierna vore jämväl givet, att deras värde minskades år från år, så att den kostnad, som de ursprungligen betingat, icke sedermera utgjorde deras verkliga värde. Därför borde antingen en viss procent årligen avskrivnas å inventariernas bokförda värde eller inventarierna med viss tids mellanrum värderas och det därvid erhållna värdet upptagas i huvudboken. Däremot borde underhåll av såväl fastigheter som inventarier beräknas såsom driftkostnader.

Genom brev till generalpoststyrelsen den 15 september 1911 förklarade Kungl. Maj:t, att den uppfattning styrelsen sålunda uttalat icke till alla delar överensstämde med grunderna för den riksstatens nya uppställning, som av Kungl. Maj:t föreslagits och av riksdagen godkänts. Enligt dessa skulle det av staten i byggnader och inventarier nedlagda kapitalet *icke nedskrivnas*, utan måste genom underhåll *uppehållas*, varemot kostnaderna för nämnda underhåll vore att anse såsom driftkostnad. För att förekomma, att dessa underhållskostnader under olika år komme att trycka alltför ojämnt, fann Kungl. Maj:t lämpligt, att av postverkets inflytande trafikinkomster årligen avsattes vissa procent å olika slag av hus och inventarier till en förnyelsefond, samt uppdrog i anledning härav åt styrelsen att vid avgivande av förslag till omkostnadsstat för år 1913 förebringa erforderlig utredning i detta hänseende.

Den av generalpoststyrelsen härutinnan verkställda utredningen återfinnes å sid. 60—67 i Kungl. Maj:ts proposition nr 3 till 1912 års riksdag angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1913 (från och med år 1919 underställas postverkets driftkostnadsstater ej riksdagens prövning). Chefen för civildepartementet uttalade vid frågans behandling inför Kungl. Maj:t, att man borde beräkna en avsättning till förnyelsefond av 1.5 procent på de i bruk tagna fastigheternas värde (generalpoststyrelsen hade föreslagit 1.37 procent), samt att han icke hade något att erinra mot styrelsens förslag till avsättning för förnyelse av inventarier eller 5 procent av dessas värde. Detta av Kungl. Maj:t till riksdagen framlagda förslag gav icke anledning till erinran från riksdagens sida.

Samma procentsatser för avsättning till förnyelsefond tillämpas fortfarande beträffande inventarier, men i fråga om posthusbyggnaderna har avsättningen från och med år 1920 höjts till 3 procent av dessas värde.

Anmärkningar mot användningen av statens järnvägars förnyelsefond.

*Överrevisorer-
na vid
statens
järnvägar.*

Överrevisorerna vid statens järnvägar påpekade i sin berättelse för år 1922, att järnvägsstyrelsen hade för avsikt att belasta statens järnvägars förnyelsefond med den till 1,655,000 kronor uppgående ökning i kostnaderna för ombyggnadsarbetena vid Malmö statsbangård, som föranletts därav, att de här för beräknade kostnaderna visat sig vara otillräckliga samt att en av styrelsen såsom lämplig befunnen utvidgning av den vid 1921 års riksdag godtagna planen för dessa arbeten genomförts. Under erinran, att förnyelsefondens ändamål enligt kungl. brevet den 15 september 1911 vore att bestrida kostnaderna för ersättning av sådan värdeminskning å statens järnvägars egendom, som åstadkommes genom förslitning och ålder, uttalade överrevisorerna, att en icke obetydlig del av nämnda belopp måste anses vara hänförlig till nybyggnader, samt anförde vidare: »Att skillnaden mellan nyanläggningar och ersättningsarbeten upprätthålles kan emellertid enligt överrevisorernas mening ingalunda anses oviktigt. Ett utplånande av skiljelinjen mellan dessa ändamål skulle nämligen kunna få till följd, dels att beslut angående nyanläggningar undandrogen riksdagen, dels att dylika anläggningar av måhända betydande omfattning icke komme till synes i statens järnvägars anläggningskapital samt därigenom icke bleve föremål för samma förrättningsanspråk som detta kapital. Ur såväl principiell som praktisk synpunkt är det alltså enligt överrevisorernas uppfattning betydelsefullt, att användningen av förnyelsefondens medel begränsas i enlighet med fondens syfte.»

*Statsrevisorer-
na.*

I statsrevisorernas berättelse om den av dem verkställda granskningen av statsverkets förvaltning under år 1922 (del I sid. 96—97) uttalade dessa, att de under sin granskning av järnvägsstyrelsens förvaltning iakttagit jämväl andra fall än det av överrevisorerna angivna, då förnyelsefondens medel tagits i anspråk för bestridande av kostnader för arbeten, som uppenbarligen icke kunde hänföras till kostnader för ersättning av sådan värdeminskning å statens järnvägars egendom, som uppstått genom förslitning och ålder; och åsyftade revisorererna därvid arbetet med ombyggnad av Göteborgs personstation med bangård samt uppförande av vissa nybyggnader vid Sjöholmens järnvägsstation. I anslutning härtill framhöllo statsrevisorererna, att det syntes dem framgå, att förnyelsefondens på sista tiden av järnvägsstyrelsen börjat tagas i anspråk för anläggningar, varom sedan gammalt ankommit på statsmakterna att besluta. Genom vad som under statsrevisorernas granskning härutinnan framkommit hade ytterligare belysts det vidsträckta och från ursprungliga syftet med fonden främmande ändamål, varför fonden numera togs i bruk. Med understrykande av vad överrevisorerna anført rörande viktigen av att skillnaden mellan nyanläggningar och ersättningsarbeten upprätthölles erinrade revisorererna om de stora belopp, som då stode odisponerade av fonden. Särskilt i betraktande härav funno revisorererna det vara angeläget, att järnvägsstyrelsens befogenheter beträffande förnyelsefondens närmare klarlades.

*Järnvägs-
styrelsen.*

Järnvägsstyrelsens yttranden över överrevisorernas vid statens järnvägar och statsrevisorernas uttalanden angående förnyelsefondens användning återfinnas i statsrevisorernas berättelse del III sid. 172—179, till vilka hänvisas.

I slutet av år 1923 anmodade chefen för kommunikationsdepartementet de under departementet lydande affärsdrivande verken att gemensamt överlägga

om grunderna för avsättning till och uttagning från verkens förnyelsefonder samt att därvid även överväga möjligheten att åstadkomma enhetliga bestämmelser, utan intrång på verkens affärsmässiga rörelsefrihet och utan efterstående av den nödiga anpassningen till verkens delvis vitt skilda karaktär i förevarande hänseende; och omförmålades detta i statsverkspropositionen till 1924 års riksdag under »Utgifter för kapitalökning».

I sammanhang härmed må nämnas, att sedan järnvägsstyrelsen i skrivelse den 28 november 1923 underställt Kungl. Maj:ts prövning förslag till kostnadsstater vid statens järnvägar för år 1924 samt därvid i samband med frågan om beräknad avsättning till verkets förnyelsefond lämnat uppgift om de större förändringsarbeten och den ersättningsmateriel, som styrelsen avsåge att bekosta med förnyelsemedel, Kungl. Maj:t i brev den 21 december 1923 angående fastställande av kostnadsstaterna föreskrev, att i avvaktan å resultatet av pågående utredning rörande enhetliga bestämmelser beträffande storleken och användningen av de affärsvärdande verkens förnyelsefonder disposition av statens järnvägars förnyelsemedel för något av de i den avgivna uppgiften angivna ändamålen ej linge äga rum, med mindre Kungl. Maj:t på framställning av järnvägsstyrelsen därtill lämnat särskilt medgivande.

I statsutskottets vid 1924 års riksdag utlåtande nr 87 i anledning av statsrevisorernas berättelse uttalade utskottet under punkt 11 sin anslutning till vad av överrevisorerna vid statens järnvägar och statsrevisorerna anförts rörande principerna för disposition av statens järnvägars förnyelsefond samt framhöll vikten av, att bestämda gränser uppdroges för järnvägsstyrelsens befogenhet att använda fondens medel.

Vid föredragning i riksdagens kamrar av utskottets utlåtande under denna punkt (första kammarens protokoll nr 37 sid. 48—51 och andra kammarens protokoll nr 36 sid. 83—87) lämnade chefen för kommunikationsdepartementet i vardera kammaren en redogörelse i ämnet samt upplyste, att den igångsatta utredningen om förnyelsefonderna avsåge att klargöra frågorna om *avsättningar till fonderna och omfattningen av dessa avsättningar, om användning av fonderna* samt om *fondmedlens placering*. Inom andra kammaren förekom efter departementschefens anförande diskussion i frågan. Båda kamrarna beslöto lägga punkten till handlingarna.

Frågan om användningen av statens järnvägars förnyelsefond har även i annat sammanhang varit föremål för behandling av 1924 års riksdag. I statsverkspropositionen gjordes nämligen anmälan om disponerande av belopp ur statens järnvägars förnyelsefond till elektrifieringen av statsbanan Stockholm—Göteborg, till fortsatt anskaffning av tryckluftbromsar samt till ombyggnad av bangården i Sundsvall. Riksdagen fann icke anledning till erinran mot de härutinnan väckta förslagen. På liknande sätt bestrides viss del av kostnaderna för de företaget, som avse omläggning av västra stambanans ingångslinje över Hammarbyleden, förbättrade anordningar vid Stockholms centralstation samt ombyggnad av bangården i Lund. En dylik form för finansieringen av dessa företaget lämnades utan erinran av 1923 års riksdag.

De sakkunnigas betänkande.

De frågor, som i enlighet med uppdraget varit föremål för de sakkunnigas utredning, äro grunderna för avsättning till förnyelsefond och avsättningens omfattning, användning av förnyelsefonds medel samt placeringen av sådana medel.

Avsättning till förnyelsefond.

*Nuvarande
förhållan-
den.*

Redogörelsen härom innefattar uppgifter å de objekt, för vilka avsättning till förnyelsefond för närvarande äger rum vid de olika verken, samt nuvarande grunder för avsättningen till sådan fond. För vinnande av översiktighet omnämnas härvid ånyo vissa i historiken angivna förhållanden. Avsättningarnas storlek under olika år samt fondernas behållning vid 1923 års slut framgå av vid betänkandet fogade *bilaga A*. I redogörelsen omnämnas även vissa uppgifter, som de sakkunniga i syfte, att likformighet i avsättningen skulle i största möjliga mån kunna ernås, infordrat från verkens representanter.

Statens järnvägar.

Avsättningen till förnyelsefond har allt sedan fondens tillkomst år 1912 skett för i det närmaste all egendom, vilken icke kan anses genom löpande underhåll uppehållen vid sitt bokförda nyvärde. För banans underbyggnad samt för mark, betongkonstruktioner på broar, tunnlar m. m. verkställes ej avsättning till fonden. Ej heller sker avsättning för en del till banan hörande egendomsobjekt, vilka hava ett relativt ringa individuellt värde men förekomma i stort antal, såsom sliprar och stängselstolpar. Kostnaderna för utbyte av dessa bokföras som vanligt underhåll. Vad inventarier angår har redan från början avsättning till förnyelse skett för tekniska inventarier såsom verkstadsmaskiner, tillbehör till elektriska anläggningar m. m. Kostnaderna för ersättande av så kallade konsumtionsinventarier hava däremot alltid avförts direkt på driften. Enahanda har förhållandet hittills varit med den grupp inventarier, som i fråga om storlek och värde ligger mellan de andra två inventariegrupperna och består exempelvis av redskap för arbetets utförande på stationer och tåg, godsvagnstillbehör, sovvnagnsutrustning samt kontorsinventarier såsom möbler, telefonapparater, skriv- och räknemaskiner m. m. Av järnvägsstyrelsens den 5 december 1924 till Kungl. Maj:ts avgivna förslag till kostnadsstater för år 1925 framgår emellertid, att styrelsen önskat från och med sistnämnda år verkställa avsättning till fonden även för denna objektgrupp, vars bokförda värde den 1 januari 1924 uppgick till 17,922,000 kronor.

Avsättning sker med vissa procent å objektens bokförda värden. Dessa procenttal äro i princip så avvägda, att för visst objekt summa avsättningar beräknas kunna vid detsamma utrangering täcka sloppningskostnaden, vilken ju motsvarar objektets nyvärde minskat med skrotvärdet. Bortses från det senare, blir alltså för objekt med tjuuguårig livslängd avsättningsprocenten 5.

Avsättningen sker gruppvis, och för samtliga föremål inom en objektgrupp, exempelvis räler och växlar, avsättes en klumpsumma, motsvarande viss procent av den sammanlagda bokförda anläggningskostnaden av de till gruppen hörande objekten. Med denna *kollektiva metod* följer, att avsättningen fortsättes under ett objekts *hela* användningstid, oberoende av huruvida hela anskaffningsvärdet redan före användningstidens slut blivit amorterat, och att å andra sidan ingen hänsyn toges till ett utrangerat objekts möjligen återstående bokförda nettovärde. — Under kristidens senare del ökades en del av procentsatserna i och för kompensation av penningens minskade köpkraft. Dessa tilllägg till procenttalen hava numera på något undantag när upphört.

Å fondens behållning beräknas ej ränta, ty den procentiska avsättningen är, såsom nämnts, i princip så avvägd, att densamma skall förslå utan räntetillägg.

Grunderna för avsättningen kunna genom det i historiken omnämnda brevet den 15 september 1911 anses hava godkänts av Kungl. Maj:t, som ju även vid fastställande av driftkostnadsstaterna prövar den omfattning, vari avsättning för varje år skall äga rum.

De objekt, för vilka avsättning till förnyelsefond sker, samt procentsatserna angivas närmare i följande sammanställning angående avsättningen för år 1924:

O b j e k t	Värde den 1 jan. 1923	A v s ä t t n i n g	
		procent	kronor
Husbyggnader utom verkstäder	100,865,800	2	2,017,300
Verkstadsbyggnader med deras fasta inredning, spår m. m.	11,873,200	2	237,500
Räler och växlar med tillbehör	95,079,200	1.5	1,426,200
Broars, viadukters, vägbroars och vägportars överbyggnader	19,079,300	1.5	286,200
Bangårdsmaskinerier m. m.	11,661,800	2	233,200
Signal- och säkerhetsanläggningar	14,050,400	2	281,000
Telegraf- och telefonanläggningar	4,180,000	2	83,600
Anläggningar för elektrisk drift:			
1) överföringsledning			
a. kopparledningar	2,575,000	0.55	14,200
b. övriga detaljer	5,695,000	1.4	79,700
2) kontaktledning	11,880,000	1.4	166,300
3) husbyggnader	2,355,000	2	47,100
Färjlägen	1,212,000	2	24,800
Rullande materiel	225,088,000	3	6,752,600
Personautomobiler	136,000	10	13,600
Sjöfartsmateriel	5,582,000	5	279,100
Motordressiner med undantag av s. k. banmästaredressiner	237,700	15	35,700
Inventarier i stationära anläggningar för elektrisk tågdrift	1,960,000	5	98,000
Övriga inventarier, för vilka förnyelsefond avsatts fr. o. m. år 1912	7,587,000	5	379,400
	Summa 521,127,400	—	12,455,500

Å de inventarier, för vilka enligt järnvägsstyrelsens statförslag för år 1925 avsättning till förnyelsefond första gången skulle ske under detta år, har styrelsen beräknat en avsättning efter 5 procent, med vilken procentsats avsättningen för denna grupp skulle uppgå till 896,000 kronor. Samtidigt hava på grund härav beloppen å vissa underhållsanslag minskats med sammanlagt omkring 300,000 kronor.

Statens vattenfallsverk.

Såsom förut omnämnts sker avsättning till förnyelsefond vid statens vattenfallsverk enligt följande grunder:

Till *Trollhätte kraftverks förnyelsefond* avsättes dels 7.5 procent av bruttoinkomsterna för elektrisk energi, som under året försålts från kraftverket,

dock minst 100,000 kronor, dels ock ett belopp lika med samma förnyelsefonds ränteavkastning under året, varvid gäller, att sedan förnyelsefonden uppgått till 50 procent av anläggningskostnaden för kraftverket, däri icke inberäknat värdet av naturvattenkraften och markområden, avsättningarna till fonden skola upphöra, till dess den nedgått under detta belopp.

Vid *övriga driftfärdiga kraftverk*¹ avsättes till förnyelsefond dels 10 procent av bruttointkomsterna för elektrisk energi, som under året försålts från vederbörande kraftverk, dels ock ett belopp lika med vederbörande förnyelsefonds ränteavkastning under året, varvid, i händelse fonderna skulle komma att uppgå till 50 procent av vederbörande verks anläggningskostnad, samma inskränkning gäller som beträffande Trollhätte kraftverk.

Vid *Trollhätte och Södertälje kanalverk* avsättes årligen till förnyelsefond 5 procent av vederbörande kanalverks bruttointkomster av kanalavgifter.

Vid *fastighetsförvaltningen* avsätts årligen 10,000 kronor till två förnyelsefonder för fastigheterna vid Göta älv, varvid gäller, att, då fonderna uppgått till 50,000 kronor, avsättningarna skola upphöra, till dess fonderna nedgått under detta belopp. För övriga till denna förvaltning hörande fastigheter har avsättning till förnyelsefond ej verkställts. Meningen är dock, att avsättning skall göras även för dessa fastigheter.

Förnyelsefondmedlen bokföras å särskilt konto för varje driftfärdigt kraftverk och kanalverk samt å ett gemensamt konto för fastigheterna vid Göta älv. Såsom av *bilaga A* framgår, är det huvudsakligen kraftverkens förnyelsefonder, som för närvarande äro av någon större betydelse. Från vattenfallsstyrelsen har framhållits, att avsättningen vid kraftverken visserligen är formellt baserad på viss procent av bruttoenergiinkomsterna, men att procentsiffrorna fastställts med stöd av en beräkning av den individuella avsättning, som erfordras för varje driftfärdig anläggningsdel med hänsyn till dess sannolika brukbarhetstid. I realiteten skulle alltså en individuell avsättning äga rum vid kraftverken, ehuru densamma av praktiska skäl omräknats att utgå med vissa procent av vederbörande kraftverks bruttoenergiinkomster.

Denna beräkning av den individuella avsättningen, som synes vara mycket detaljerat utförd, har givetvis underlättats av att vattenfallsverket tillkommit under senare tid samt av det sätt, varpå anläggningskostnaderna bokförts. Dessa kostnader hava nämligen vid kraftverken redan från början bokförts med specificerad uppdelning dels på olika stationer, linjer och andra mera fristående anläggningar, dels på anläggningsdelar med olika livslängd och beskaffenhet. Man har därför ansett sig kunna beräkna den årliga avsättningen till förnyelsefond på sådant sätt, att densamma med ränta på ränta under vederbörande anläggningsdels brukbarhetstid skall växa till dennas ursprungliga anläggningskostnad, minskad med ett vid utrangeringen antaget restvärde. Avsättningsprocenttalen äro uträknade med tanke på, att förnyelsefonden för varje år skall tillföras ränteavkastning efter 5 procent å fondens behållning vid årets början. I den mån fonden, såsom nu är fallet med största delen av fondmedlen, är placerad hos riksgäldskontoret, som för närvarande lämnar lägre ränta än 5 procent, skulle alltså en tillägsränta behöva tillföras fonden av driftmedel för att densamma skall växa på avsett sätt, och, i den mån fonden är placerad i kraftverkens egen rörelse, fonden tillföras ränta efter denna räntefot.

Den årliga avsättningen till förnyelsefond består alltså enligt detta system av två delar, nämligen dels en procentuell avsättning, som för ett visst föremål är konstant under hela avsättningstiden, och dels en ränteformig avsättning.

¹ För andra av dessa kraftverk än Porjus och Älvkarleby har föreskrift i ämnet ej utfärdats av Kungl. Maj:t.

vars storlek är lika med fondens egen ränteavkastning under året och för det enskilda föremålets vidkommande växer år från år. Genom införandet av detta räntetillägg har man vunnit, att den procentiska avsättningen kan göras avsevärt mindre än om intet sådant tillägg förekommit. Systemet avser att för varje särskild anläggning ernå en år för år konstant summa av de belopp, som motsvara dels beräknad ränta å det i anläggningen investerade kapitalet, dels ock den procentuella och den ränteformiga avsättningen till förnyelsefond (*konstant annuitet*).

Inom vattenfallsstyrelsen har man, enligt vad de sakkunniga inhämtat, funnit det lämpligt att för framtiden även formellt basera avsättning till förnyelsefond på det i kraftverkens driftfärdiga anläggningar nedlagda kapitalet och har styrelsens representant till de sakkunniga överlämnat förslag å de procent-satser, som härvid skulle kunna komma att tillämpas, vilket förslag på de sakkunnigas begäran uppgjorts såväl med som utan beräkning av ränta å fondens medel. Förslaget, vid vars överlämnande framhållits, att de däri upptagna avsättningsbeloppen endast äro approximativa och att den definitiva uträkningen möjligen kan komma att giva ett resultat, som avviker härifrån med mer än 10 procent, innefattar följande:

O b j e k t	Värde resp. anläggningskostnad den 1/1 1924 kronor	Avsättning till förnyelsefond			
		Enligt vid kraftverken tillämpad norm		Enligt järnvägsstyrelsens norm med konstant avsättning	
		procent	kronor	procent	kronor
Vattenkraft och markområden . . .	22,889,000	—	—	—	—
Övriga kostnader, som ej behöva avskrivnas	18,514,000	—	—	—	—
Kraftstationer	63,621,000	0.97	614,000	2.52	1,606,000
Sekundärstationer	10,904,000	1.38	151,000	3.16	344,000
Tertiärstationer	7,524,000	2.00	150,000	3.86	290,000
Stam- och primärinjer	28,363,000	0.93	265,000	2.46	699,000
Sekundärinjer	20,372,000	1.75	357,000	3.42	696,000
Övriga anläggningar	1,885,000	2.50	47,000	4.44	84,000
Totalt	174,072,000	—	1,584,000	—	3,719,000
Avsättningen belöper därav på . . .	132,669,000	1.19	¹ 1,584,000	2.80	3,719,000

För småinventarier verkställes ej avsättning till förnyelsefond. Förnyelser inom denna grupp företagas medelst direkt anlitande av driftkostnadskontot.

Telegrafverket.

Vid telegrafverket har hittills allt underhålls- och ombyggnadsarbete bekostats direkt av driftmedel. Telegrafstyrelsens motivering för det belopp, varmed, enligt vad i historiken angivits, avsättning till förnyelsefond ägt rum för år 1923, var grundad på värdet av telefonstationerna i Stockholm och Göteborg samt sjökablarna till Gotland och Tyskland. Varken dessa medel eller de i driftkostnadsstaten för år 1924 upptagna medlen för avsättning till förnyelsefond hava tagits i anspråk. Några bestämda grunder för avsättning till fonden finnas icke.

Sedan från de sakkunnigas sida framhållits, att avsättning till förnyelsefonden borde äga rum jämväl för övriga i telegrafverkets rörelse ingående objekt

¹ Därutöver tillkommer den ränteformiga delen av avsättningen, vilken tills vidare växer år från år och för år 1924, enligt i förslaget lämnad uppgift, borde utgöra omkring 460,000 kronor.

med undantag av obetydligare föremål, vilkas underhåll lämpligen kunde bekostas direkt av driftinkomsterna, har styrelsens representant till de sakkunniga överlämnat följande förslag till avsättning till fonden, vid vilket förslags upprättande han utgått från objektens värde den 1 januari 1924:

F ö r e m å l	Värde den 1 jan. 1924	Föreslagen avsättning	
		Procent	Kronor
Lokalnäten	163,180,000	2	3,263,600
Riksnätet	65,325,000	2	1,306,500
Telegrafnätet	10,845,000	9	976,050
Radionätet	3,440,000	10	344,000
Fastigheterna	28,150,000	1.5	422,250
Summa	270,940,000	—	6,312,400

Härutöver bör enligt bemålde representants åsikt till förnyelsefonden årligen avsättas ett belopp, förslagsvis beräknat till 100,000 kronor, i ändamål att göra fonden tillräckligt stor för att kunna ersätta genom brand och andra olyckshändelser uppkomna skador.

Vid beräkningen av de i förslaget upptagna procentsatserna har förutsatts, att förnyelsefonden endast skulle tagas i anspråk för större förnyelsarbeten men att kostnaderna för regelbundet återkommande underhållsarbeten, t. ex. underhåll av stolplinjor m. m., samt underhållet av flertalet inventarier skulle bestridas direkt av de i driftkostnadsstaten upptagna anslagen till stationers och linjers underhåll, stationsinventarier och verktygsinventarier.

Genom den ökade avsättningen till förnyelsefonden skulle de under underhållskostnad för de olika näten upptagna anslagsbeloppen kunna minskas med omkring 3,512,400 kronor.

För att kunna bedöma, huruvida avsättning till förnyelsefond bör företagas å objekt, tillhörande telegrafverkets verkstad, hava de sakkunniga sedermera infordrat vissa upplysningar från verkets representant, som i anledning härav lämnat följande redogörelse angående förhållandena vid verkstaden: Arbetet vid verkstaden bestod i dels reparation, dels nytillverkning av telefon- och telegrafmateriel. Verkstadskostnaderna täcktes på det sättet, att styrelsens huvudkassa likviderade verkstadens leveranser enligt räkningar. Debiteringen skedde till sådana värden, att varken vinst eller förlust uppkom å verkstadens rörelse. Det vore icke möjligt att bestämma det littera, å vilket den levererade materielen slutgiltigt skulle avföras, förrän varje del blivit uppsatt och tagen i drift. Först då kunde man bedöma, vilken rörelsegren och eventuellt vilket lokalnät, som skulle belastas med kostnaden, samt huruvida kostnaden skulle avföras å driftkostnadsstaten (underhåll) eller såsom kapitalökning (nyanläggning). Med anledning härav måste verkstadens tillgångar och fabrikat föras utanför de egentliga rörelsegrenarna, och dess kapital fördes därför under rubriken »rörelsekapital» (förlagsmedel). För att det debiterade priset för leveranserna skulle täcka alla verkstadens kostnader, måste i kostnaderna medtagas även avskrivningar å maskiner, verktyg och övrig verkstadsinredning samt nedskrivning av för högt värde å inneliggande råvaror och halvfabrikat. Avskrivningen å maskiner, verktyg m. m. gjordes med 10 procent å anskaffningsvärdet. Avsättning till förnyelsefond för det i verkstaden nedlagda kapitalet erfordrades därför icke.

I telegrafstyrelsens berättelse om telegrafverkets förvaltning under år 1923 finnes intagen en tabell över verkstadens affärsställning den 31 december samma år, utvisande att följande av verkstadens tillgångar voro upptagna till ett värde av, inventarier (maskiner, verktyg m. m.) 590,592 kronor 3 öre, verkstadsinredningen 76,403 kronor samt smärre byggnader (skjul) 150,000 kronor. Dessa smärre byggnaders värde ingår icke i ovannämnda belopp å

28,150,000 kronor, vartill värdet den 1 januari 1924 av telegrafverkets fastigheter uppskattats. Däremot är värdet av själva verkstadsbyggnaden, som icke hänföres till verkstadens tillgångar, inräknat i sistnämnda belopp.

Postverket.

Postverkets egendom består av fastigheter, ett ångfartyg och inventarier, till vilka sistnämnda även räknas motorfordon och verkstadsmaskiner. Huvudparten av inventarierna utgöres av kontorsinventarier (möbler m. m.) och mekaniska hjälpmedel, såsom skriv-, räkne- och stämpelmaskiner m. m. Postverkets förnyelsefond omfattar alla egendomsobjekt, vilka äro utsatta för värdeminskning — förbrukningsartiklar givetvis undantagna. För fartyget har dock hittills icke förekommit avsättning till fonden, men meningen är, att så skall ske även för detta objekt.

Procentsatserna, som varit underställda vederbörlig prövning i samband med driftkostnadsstaternas fastställande, äro 3 procent å fastigheternas och 5 procent å inventariernas samlade bokförda värde. En kollektiv avsättning tillämpas alltså.

Å fondens behållning beräknas ej ränta.

Med förnyelsefondens medel bestridas förutom utgifter för ersättningsanskaffning kostnaderna för det löpande underhållet av fastigheter och inventarier, och har fonden hittills huvudsakligen använts för sistnämnda ändamål.

Förnyelsefonden har icke på långt när samma betydelse för postverket med dess till jämförelsevis ringa belopp uppgående bundna statskapital som för de övriga affärsdrivande verken. En väsentlig skillnad mellan dessa verk och postverket består även däri, att postverket icke har några inkomstbringande anläggningar i samma mening som de övriga verken.

Av generalpoststyrelsens representant hava de sakkunniga infordrat uppgift å de objekt, för vilka avsättning till postverkets förnyelsefond borde ske, samt å storleken av den avsättning, som årligen borde företagas med hänsyn till den olika slitningen hos skilda slag av objekt; och har till de sakkunniga överlämnats följande objektuppgift och förslag till procentsatser, vid vilkas beräkning man utgått från, att det »dagliga underhållet» av såväl fastigheter som inventarier hädanefter skulle bestridas ur ett förslagsanslag i postverkets driftkostnadsstat:

F ö r e m å l	Bokfört värde den 1 jan. 1924 kronor	Föreslagen avsättning		Bokfört värde den 1 jan. 1924 kronor	Föreslagen avsättning	
		i %	kronor		i %	kronor
I. Fastigheter (i bruk tagna)	—	—	—	15,673,000	2	313,460
II. Fartyg	—	—	—	125,000	10	12,500
III. Inventarier:						
Motorcyklar och velocipeder	200,000	25	50,000			
Automobiler och plattformsvagnar	600,000	12.5	75,000			
Automobilomnibusar	275,000	16.5	45,375			
Tryckeri- och verkstadsmaskiner, skriv-, räkne-, revisions- och stämpelmaskiner, transportanordningar, frimärksautomater, brev- och korsbandslådor m. m.	2,390,000	10	239,000			
Kontorsmöbler, ej motordrivna transportåkdon m. m.	2,430,000	5	121,500			
Kassaförvaringsrum och amerikanska fack	1,200,000	3	36,000	7,095,000	8	566,875
Summa	—	—	—	22,893,000	—	892,835

Den egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond bör ske.

Sakkunniga. Vad förnyelsefonds omslutning beträffar bör enligt de sakkunnigas mening gälla, att fonden omfattar alla objekt, vilkas värden ingå bland de bokförda tillgångarna, med följande undantag, nämligen sådana föremål, som icke undergå värdeminskning, egendom, vilken genom löpande underhåll uppehålls i sitt fulla värde, objekt, som finnas i förråd eller eljest redovisas under rubriken förlagsmedel, samt vanliga inre inventarier, såsom kontorsmöbler o. d. Bland de objekt, som redovisas under rubriken förlagsmedel, återfinnas bl. a. telegrafverkets verkstads tillgångar. Med hänsyn till de förut omnämnda särskilda förhållandena vid denna verkstad samt det sätt, på vilket debiteringen av verkstadens tillverkningar sker, synes det ej vara erforderligt, att avsättning till förnyelsefond företages för verkstaden tillhöriga objekt. Efter den ökning i antalet objekt inom statens vattenfallsverks, telegrafverkets och postverkets rörelser, för vilka avsättning skulle verkställas, kan nämnda princip om förnyelsefonds omslutning anses i huvudsak godtagen inom samtliga fyra verk. Dock råda delade meningar, huruvida avsättning skall göras för vanliga inre inventarier. Av statens järnvägars och postverkets representanter, vilka för sina verk livligt förordat avsättning för sådana inventarier, har framhållits det stora antal, dessa utgöra, samt det höga värde, vartill desamma äro bokförda. Bokförda värdet av dessa inventarier uppgår vid postverket till omkring 2.5 miljoner kronor. För statens järnvägar kan motsvarande belopp icke angivas, då nämnda inventarier, såsom redan anförts, ingå såsom en del i en större grupp. Då emellertid totala värdet av denna grupp utgör omkring 18 miljoner kronor och kontorsinventarierna anses utgöra en betydande del därav, är det givet, att man även för dessa inventarier ensamma kommer till ett flertal miljoner. För de övriga verken är det, enligt vad som uppgivits, icke önskvärt, att avsättning till förnyelsefond förekommer å dylika objekt, utan har förordats, att ersättningsanskaffning skall bekostas direkt av driftinkomsterna. Då det syntes uppenbart, att avsättning till förnyelsefond för dessa objekt med hänsyn till deras stora antal vid statens järnvägar och postverket är av icke ringa betydelse för dessa verk, samt nämnda verk dessutom i avsevärd utsträckning anlita lånemedel för objektens anskaffande, hava de sakkunniga, trots den olikförmighet, som därigenom skulle uppstå, velat föreslå en avsättning till förnyelsefond å ifrågakvarande statens järnvägar och postverket tillhöriga inventarier.

Grunder för avsättningen.

Då avsättning till förnyelsefond bör motsvara den faktiska värdeminskningen, torde det ej föreligga någon anledning att använda annan grund för avsättning än att verkställa sådan med vissa procent av vederbörande objekts bokförda värde, vilket ju bör vara identiskt med anläggnings- eller anskaffningskostnaden d. v. s. det i objekten ursprungligen investerade kapitalet. Att göra procentuell avsättning på grundval av bruttoinkomst synes ej vara lämpligt, då inkomsten ju varierar avsevärt. Vattenfallsverket, det enda av nu ifrågakvarande verk, vid vilket avsättning med viss procent å bruttoinkomsten skett, har, såsom ovan omnämnts, ansett det vara lämpligt, att även beträffande detta verk en övergång till den förstnämnda metoden sker.

Vid användande av förstnämnda slag av avsättning har man med hänsyn till de skilda förfaringssätt, som tillämpas, att taga ställning till, huruvida *kollektiv* eller *individuell avsättning* bör förekomma, samt om avsättningen bör vara *konstant* eller *stigande* under den tid, avsättningen för vederbörande objekt beräknats skola äga rum.

Kollektiv eller individuell avsättning.

Individuell avsättning, vilket innebär, att särskild avsättning sker för olika i en och samma anläggning ingående objekt med hänsyn till dessas uppskattade livslängd, förekommer, såsom tidigare nämnts, vid kraftverken, men ej vid andra till statens vattenfallsverk hörande avdelningar och ej heller vid de tre övriga kommunikationsverken, vilkas egendom i böckerna ej erhållit för dylik avsättning erforderlig specificering. Den individuella metoden möjliggör en kontroll över avsättningsprocentens lämplighet samt justering av fonden vid slutet av varje objekts användningstid. Möjligheterna att variera avsättningsprocenten efter olika föremåls olika grad av användning äro större vid individuell än vid kollektiv avsättning, för vilken senare förut redogjorts.

En individualisering av den fullständiga omfattning, som förekommer vid kraftverken och som kunnat ske därför att dessa verk, då avsättning till förnyelsefond påbörjades, voro jämförelsevis nya, torde knappast vara genomförbar vid statens järnvägar, telegrafverket och postverket. Vissa objektgrupper, exempelvis järnvägarnas räler och telegrafverkets lokala ledningar, lämna sig icke för individualisering. För andra grupper, vilkas värden ävenledes nu äro sammanförda i klumpsummor, skulle en specificerad omvärdering och det ökade bokföringsarbete, som en ingående individuell behandling påfordrar, vålla ej oväsentliga kostnader utan någon motsvarande praktisk nytta. Inom andra egendomsgrupper åter, exempelvis husbyggnader, äro visserligen de enstaka objekten typiska individer och genomsnittliga värdet högt, men med hänsyn till svårigheterna att på förhand beräkna brukbarhetstiden skulle man här säkerligen endast ofullkomligt nå de fördelar, individuell avsättning har möjlighet att lämna. Skulle en individualisering införas vid statens järnvägar, telegrafverket och postverket, torde den knappast böra avse annat än rullande materiel, fartyg och vissa maskinella anordningar av betydligare individuellt värde samt de större telegraf- och telefonstationerna.

Vid bedömandet av, hur stor avsättningen till förnyelsefond bör göras, framträda en mängd oberäknliga faktorer. Bland dessa må särskilt nämnas ovissheten om de olika objektens livslängd d. v. s. det antal år, avsättningen bör avse, samt, i synnerhet vid fluktuation av penningvärdet, om storleken av den kostnad, som erfordras för att i en framtid ersätta ett objekt med ett nytt sådant. Om det alltså kan sägas, att en fullt tillförlitlig beräkningsgrund för avsättning till förnyelsefond icke kan åstadkommas, torde också skäl föreligga för en förmodan, att man med en individualisering knappast skulle vinna något större stöd för bedömandet av den lämpliga avsättningsprocenten. En helt annan sak än denna individualisering vore en uppdelning av olika objektgrupper i lokala områden. Om en sådan uppdelning icke drives för långt, torde den i vissa fall kunna vara av nytta, särskilt för anläggningar, som intaga en i förhållande till vederbörande verk mer självständig ställning. Vid statens järnvägar har en sådan lokal uppdelning av särskild anledning skett mellan riksgränsbanan och verket i övrigt. Med hänsyn till vad sålunda anförts samt den komplicerade bokföring och det ökade arbete, som vid en individualisering helt säkert skulle uppstå, anse de sakkunniga, att kollektiv avsättning bör ske vid statens järnvägar, telegrafverket och postverket. Vad statens vattenfallsverk angår må beaktas, att verkets anläggningar, kraftverken och kanalverken, äro självständiga ekonomiska enheter, ett förhållande, vartill de övriga verken icke hava någon fullständig motsvarighet. Såsom kraftverkens bokföring är upplagd, torde någon nämnvärd minskning i bokföringsarbetet icke vara att vinna genom en vid dessa verk företagen övergång till den kollektiva metoden. Ej heller synes det i likformighetens intresse vara erforderligt att även där

tillämpa denna metod. Vattenfallsstyrelsen har hittills ej tagit ställning till, vilkendera av nämnda avsättningsmetoder borde användas vid kanalverken och statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning. Därest ej särskilda skäl förebibringas för tillämpning av individuell avsättning, torde kollektiv avsättning böra äga rum vid dessa avdelningar.

Konstant eller stigande avsättning.

Statens kraftverk uppvisa, såsom nämnts, den skillnaden mot övriga verk, vid vilka avsättning till förnyelsefond verkställes med vissa procent av vederbörande objekts bokförda värde, att till den procentiska avsättningen årligen lägges ett belopp, motsvarande ränteavkastningen å fondens kapitalbehållning. Den totala avsättningen för visst objekt skulle bliva densamma, vare sig man använder denna metod eller den vid övriga verk tillämpade. Däremot blir fördelningen å de olika åren olika. Avsättningen enligt kraftverkens system blir nämligen för det enskilda objektets vidkommande stigande, enligt övriga verks förfaringssätt däremot konstant.

Vattenfallsstyrelsens representant har för de sakkunniga framhållit, att en beräkning av konstant avsättning till förnyelsefond vore fullt lämplig för ett gammalt verk, som kommit i fortvarighetstillstånd. För ett jämförelsevis nytt verk av den typ, kraftverken representerade, skulle denna norm bliva orättvist betygande för startperioden. Den för kraftverken tillämpade avsättningsnormen, vilken avsåge ernåendet av en konstant annuitet i fråga om summan av de belopp, som motsvarade dels beräknad ränta å i verken investerat kapital, dels ock den procentuella och den ränteforniga avsättningen till förnyelsefond, måste däremot anses innebära en rättvisare fördelning av avsättningarna på de olika åren. Avsättningens storlek vid en brukbarhetstid av i medeltal 40 år och en antagen räntefot av 5 procent skulle enligt de båda olika systemen vid periodens början bliva 2.50 respektive 0.83 procent av anskaffningskostnaden. Skillnaden skulle alltså uppgå till 1.67 procent. Då vid kraftverken samtliga årskostnader exklusive ränta och avsättning till förnyelsefond icke uppginge till mer än omkring 3.5 procent av anläggningskostnaden, skulle storleken av kraftverkens årliga driftkostnader alltså komma att bliva väsentligt olika, allteftersom man räknade med konstant avsättning till förnyelsefond eller med konstant annuitet. Schematiskt sett komme under en 40-årsperiod årskostnaderna för en kraftverksanläggning i förra fallet att variera enligt fig. 1, i senare fallet att bliva ungefär konstanta såsom fig. 2 utvisade. Vattenfallsstyrelsens räntabilitetskalkyler skedde efter allmänt vedertagen norm i enlighet med den princip, som angäves i fig. 2 och som gäve en konstant självkostnad för kraften under hela den tid, kontrakten om leverans av elektrisk energi gällde (20 å 40 år). Av styrelsen till statsmakterna vid olika tillfällen lämnade självkostnadsuppgifter hade ävenledes varit baserade på denna förutsättning. I vissa av styrelsen träffade avtal, i vilka kraftpriset vore baserat på självkostnaden för kraften med visst tillägg, förutsattes också, att avsättning till förnyelsefond skulle beräknas enligt den i fig. 2 angivna principen. Enär enligt denna norm avsättningen till förnyelsefond bleve lägre under kraftverkens första år och sedan successivt växte, ökades därigenom utsikten för att ränta å anläggningskapitalet skulle kunna betalas redan under startperioden. Om man ansåge, att ett överskott, motsvarande full ränta, vore lika viktigt som en tillräcklig avsättning till förnyelsefond, vore givetvis den i fig. 2 angivna normen att föredraga. Denna möjliggjorde slutligen, att man för varje kraftverk kunde år för år verifiera, om kraftavgifterna vore tillräckliga för att täcka driftkostnaderna. För en anläggning, där omloppstiden

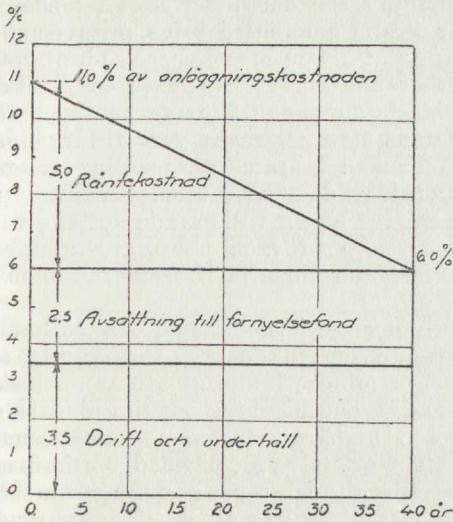

Fig. 1. Årskostnad vid konstant avsättning.

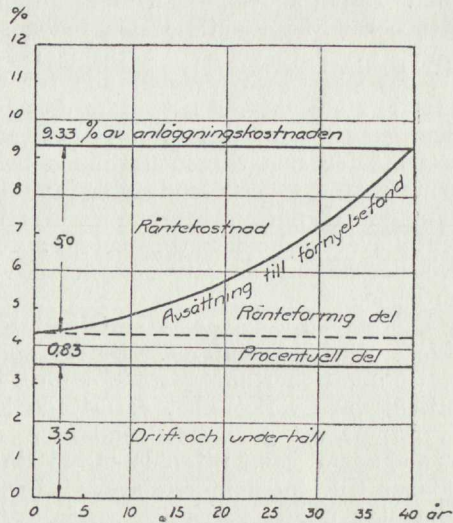

Fig. 2. Årskostnad vid konstant annuitet.

vore kortare än hos de till statens vattenfallsverk hörande anläggningarna, t. ex. 20 år, och där nyanskaffningarna skedde successivt med ett fåtal års mellanrum och icke i koncentrerade utbyggnader, allt på en gång, bleve årskostnaden även vid tillämpning av konstant avsättning (enl. fig. 1) i det närmaste konstant år från år. Det vore möjligt, att detta efter något tiotal år bleve förhållandet även för statens vattenfallsverk i dess helhet. Men detta gällde icke för ett nyttillkommet kraftverk, och tills vidare redovisades ju räntabiliteten för varje kraftverk för sig, vilket också syntes vara lämpligt i fortsättningen. Vid statens vattenfallsverks anläggningar vore avsättningskvotens storlek av mycket större betydelse för räntabiliteten än vid övriga verk icke endast därför, att verket ännu vore vid starten, att utbyggnaderna skett i ett fåtal stora steg och att omloppstiden för anläggningarna vore relativt stor, utan även därför, att avsättningen procentuellt utgjorde en mycket större del av de totala årskostnaderna än vid statens övriga affärsdrivande verk. På grund därav vore det för statens vattenfallsverk av synnerligen stor betydelse att tillämpa en norm, som fördelade summan av ränta och avsättning till förnyelsefond så jämnt som möjligt på de olika åren. Med hänsyn till de bestämmelser, som gällde för beräkning av tantiem till vissa tjänstemän vid kraftverken, vore det icke möjligt att övergå från det vid kraftverken tillämpade systemet med konstant annuitet till systemet med konstant avsättning utan att samtidigt bestämmelserna för tantiemberäkningen reviderades.

I skrivelse av den 22 november 1913 hade vattenfallsstyrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om åtgärder för förräntande av statens vattenfallsverks förnyelsefonder tillhörande medel. Vid genomförandet av 1911 års budgetreform lades, anförde styrelsen, stor vikt vid åstadkommandet av sådana anordningar, att den verkliga räntabiliteten för statens affärsdrivande verk bleve beräknad efter likformiga och riktiga grunder; och genom särskilda brev den 22 november 1912 hade Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med riksstatskommittéens förslag ålagt de affärsdrivande verkens styrelser att årligen avgiva redogörelser enligt vissa fastställda formulär, utvisande bland

annat förhållandet mellan årets nettoavkastning och det under året i medeltal disponerade kapitalet. Dessa redogörelser skulle emellertid bliva missvisande, om en avsevärd del av det disponerade kapitalet måste placeras på sådant sätt, att det icke bleve räntebärande för vederbörande verk. Styrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte dels föranstalta om sådan ändring av lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, att statens affärsdrivande verk tillerkändes rätt att för sina tillgodohavanden hos riksbanken åtnjuta ränta enligt gängse räntefot för vederbörande slag av bankräkning, dels ock, utan avvaktan på nämnda lagändring, bemyndiga styrelsen att för medel tillhörande statens vattenfallsverks fonder till belopp, som styrelsen prövade lämpligt, uppköpa svenska statens obligationer och att vid behov åter försälja ifrågavarande obligationer.

Utlåtanden avgåvos av statskontoret, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret. Beträffande frågan om inköp och försäljning av statsobligationer ansåg *statskontoret* det vara mindre lämpligt att åt en institution, vars verksamhet omfattade helt andra områden än penningplacering, överlämna att göra sina fonderade medel räntebärande genom handel med värdepapper, samt uttalade såsom sin mening, att bestyret därmed borde överlämnas till statskontoret, som i allmänhet förvaltade statsmedelsfonderna och som utan någon svårighet kunde övertaga förvaltningen av de ifrågavarande förnyelsefonderna.

Fullmäktige i riksbanken avstyrkte på det bestämdaste den av vattenfallsstyrelsen föreslagna ändringen i lagen för riksbanken. Beträffande förvaltningen av förnyelsefonderna ansågo fullmäktige, att medel tillhörande dylik fond icke borde placeras genom styrelsens försorg, enär en sådan anordning skulle hava till följd, att vattenfallsstyrelsen hade hos sig inestående förnyelsefondmedel till måhända betydande belopp, samtidigt med att styrelsen från riksgäldskontoret rekvirerade anslagsmedel. Dessa förnyelsefondmedel borde enligt fullmäktiges förmenande, i den mån de icke komme till omedelbar användning för det avsedda ändamålet, överlämnas till riksgäldskontoret, som borde hava att bestämma över medlens placering — till inköp av statsobligationer eller till minskning respektive framflyttning av erforderlig ny upplåning — under tiden till dess att medlen behövde tagas i användning av vattenfallsstyrelsen.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som även avstyrkte vattenfallsstyrelsens förslag i fråga om förvaltningen av förnyelsefonderna, ansågo övervägande skäl tala för att de medel, som tillhörde dessa fonder, överlämnades till riksgäldskontoret för det ändamål, som av fullmäktige i riksbanken angivits. Det syntes nämligen vara en riktig princip, att statsverkets egna besparade medel, i den mån de icke tillfördes statsverkets kassaförlagsfond, användes till minskande av eljest nödvändig upplåning. Fullmäktige förordade därför, att vattenfallsverkets förnyelsefonder överlämnades till riksgäldskontoret, som skulle hava att därå gottgöra ränta. Räntefoten kunde antingen bestämmas för varje år på grund av rådande förhållanden å penningmarknaden eller ock fastställas på grund av vad som kunde anses såsom antaglig medelränta till visst procenttal att gälla tills vidare. Den senare utvägen ansågo fullmäktige vara att föredraga och föreslogo, att räntesatsen för de närmaste åren bestämdes till 4 procent. Under erinran, att bestämmelser icke funnes utfärdade angående användningen av ifrågavarande förnyelsefonder, uttalade fullmäktige slutligen, att i överensstämmelse med vad beträffande andra likartade fonder ägde rum och till vinnande av nödig kontroll föreskrifter i sådant hänseende borde av Kungl. Maj:t utfärdas och däribland intagas bestämmelse av innehåll, att styrelsen endast efter av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall lämnat medgivande skulle äga att anlita dessa medel.

Den 21 januari 1916 förordnade Kungl. Maj:t, att medel, tillhörande statens vattenfallsverks förnyelsefonder, skulle, i den mån vattenfallsstyrelsen så prövade lämpligt, överlämnas till riksgäldskontoret för förvaltning. Tillika förklarades, att riksgäldskontoret, enligt av fullmäktige i riksgäldskontoret gjort åtagande, komme att å de medel, som sålunda till riksgäldskontoret överlämnades, gottgöra statens vattenfallsverk ränta, samt att räntefoten skulle för varje år med hänsyn till rådande förhållanden på penningmarknaden bestämmas genom överenskommelse mellan riksgäldskontoret och vattenfallsstyrelsen. Kungl. Maj:t föreskrev även, att då till förnyelsefond hörande, till riksgäldskontoret överlämnade medel av vattenfallsstyrelsen behövde för därmed avsett ändamål användas, styrelsen skulle hos Kungl. Maj:t göra framställning om tillstånd till lyftande av erforderligt belopp. — Vid utgången av år 1924 fanns av vattenfallsverkets förnyelsefondmedel ett belopp av 10,500,000 kronor insatt hos riksgäldskontoret, för vilka medel vattenfallsverket för närvarande gottgöres en ränta av 4.5 procent.

I detta sammanhang torde böra erinras, att statskontoret och riksräkenskapsverket i sina utlåtanden över telegrafstyrelsens i historiken omnämnda framställning av den 7 november 1922 hävdade den uppfattningen, att statens affärsdrivande verk, när medel fonderades i sådan omfattning, att de överstege verkens behov av rörelsekapital, borde beredas möjlighet till räntegivande placering av dessa medel.

Den omständigheten, att riksgäldskontoret erlägger ränta för av vattenfallsstyrelsen därstädes deponerade förnyelsefondmedel, medför icke, enligt de sakkunnigas mening, att denna ränta bör gottskrivas fonderna. Något direkt gottskrivande av fonderna äger ej heller rum. Räntan å de hos riksgäldskontoret deponerade förnyelsefondmedlen ingår nämligen bland driftinkomsterna för de rörelsegrenar, som äga dessa medel. Den ränteformiga delen av avsättningen upptages sedan i likhet med den procentuella delen såsom en driftutgift för vederbörande rörelsegren. De av Kungl. Maj:t fastställda driftkostnadsstaterna upptaga också såsom avsättningar till förnyelsefonder för kraftverken de totalbelopp, vartill dessa avsättningar anses skola uppgå under det år, vederbörande stat avser.

Då vid avsättning till förnyelsefond ett flertal oberäkneliga faktorer spela in, måste det enligt de sakkunnigas uppfattning anses ändamålslost och tidsödande att använda det invecklade förfaringssätt, metoden med en år från år stigande avsättning innebär. En för bestämmande av avsättningsens storlek verkställd noggrann matematisk beräkning, grundad på osäkra data och antaganden, torde vara av föga värde. Enligt de sakkunnigas mening bör man eftersträva att om möjligt låta avsättningarna bli jämnt fördelade på de olika åren. Denna metod är ur värdeminskningssynpunkt lika riktig samt dessutom naturligare och enklare än den vid kraftverken tillämpade. Skulle det efter någon tid visa sig, att avsättningarna gjorts för stora eller för små, föreligger ju intet hinder att ändra procentsatserna och sedan med de nya procentalen som grund jämnt fördela avsättningarna under de återstående åren av ett objekts användningstid. Det tjänar icke något till att använda förfinade metoder, när man, som här, har att göra med ett flertal ganska oberäkneliga omständigheter. Det nuvarande sättet för tantiemberäkning vid kraftverken bör givetvis ej få hindra, att den av de sakkunniga förordade principen, konstant avsättning till förnyelsefond, även där genomföres. Då emellertid för lång tid gällande kontrakt om leverans av elektrisk energi äro baserade på systemet med år från år stigande avsättning till förnyelsefond samt från vattenfallsstyrelsens sida ivrigt vidhållits, att någon rubbning i detta beräkningssätt icke borde företagas, vilja de sakkunniga icke motsätta sig, att detta system bibehålles vid kraftverken till dess en

ändrad form för avsättning kan befinnas lämplig att genomföra. Med hänsyn till den ringa avkastning, kanalverken lämna, samt då en ökning i trafiken å kanalerna och därmed följande högre inkomster endast så småningom torde uppstå, hava de sakkunniga, som inhämtat, att vattenfallsstyrelsen anser metoden med stigande avsättning vara den för kanalverken mest lämpade, ej heller velat motsätta sig, att denna metod tills vidare tillämpas jämväl vid sistnämnda verk. Vid telegrafverket föreligga däremot icke några hinder för användande av den vid statens järnvägar och postverket tillämpade metoden med konstant avsättning till förnyelsefond; och synes denna form för avsättning böra begagnas även vid statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning.

Avsättningens storlek.

De sakkunniga, som utgått från, att såväl frågan om fondernas omslutning (objekten) som frågan om grunderna för avsättningarna skola bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning, hava icke ansett sig böra avgiva något förslag om storleken av de procenttal, efter vilka avsättning till förnyelsefond skall göras. Förslag härom synas verken böra inkomma med till Kungl. Maj:t i samband med framläggande av plan till driftkostnadsstater. De sakkunniga anse sig böra framhålla, att även för sådana egendomsobjekt, vilka förekomma vid samtliga verk, olika avsättningsprocent kunna vara berättigade med hänsyn till de skilda förhållandena vid verken. Vid avsättning synes hänsyn även böra tagas till brand- och olycksfallsrisker, t. ex. större järnvägsolyckor, och bör enligt de sakkunnigas mening för mötande av dylika risker ett lämpligt belopp årligen avsättas till vederbörande fond.

Från verken har införskaffats uppgifter, i vilken omfattning verkens egendom är försäkrad, och har av dessa uppgifter framgått följande:

All under *järnvägsstyrelsens* förvaltning ställd egendom är oförsäkrad.

Vattenfallsstyrelsen, som enligt kungl. brev den 18 april 1913 erhållit bemyndigande att i den utsträckning, styrelsen prövade erforderlig och lämplig, i svensk försäkringsanstalt låta försäkra under styrelsens förvaltning ställd fast och lös egendom, har för en avsevärd del av denna egendom använt brandförsäkring, maskinskadeförsäkring, motorfordonsförsäkring, sjöförsäkring m. fl. former av försäkring. Under år 1924 har styrelsen beslutat att i väsentlig grad inskränka antalet försäkringar och att i allmänhet försäkra endast sådana föremål, vilkas ersättande icke kan bestridas av förnyelsefonderna. Med anledning härav hava förut gällande maskinskadeförsäkringar och ett stort antal brandförsäkringar upphört. Ytterligare ett antal brandförsäkringar komma att upphöra, så snart de i vissa fall fleråriga försäkringsavtalens giltighetstid utlupit. På grund av att förnyelsefonderna icke kunna anlitas för ersättande av skador å byggnadsmaterialier och -inventarier samt anläggningar under byggnadstiden ämnar styrelsen även framdeles hava dylika föremål brandförsäkrade dock endast under byggnadstiden eller till dess motsvarande materialier ingått i färdiga anläggningar. Omfattningen av de den 31 december 1924 gällande försäkringarna vid statens vattenfallsverk framgår av nedanstående tabell, vars siffror dock äro approximativa:

	Försäkringsvärde kronor	Årspremier kronor
Brandförsäkringar	15,750,000: —	47,100: —
Kasko- eller sjöförsäkringar	1,180,000: —	16,700: —
Maskinskadeförsäkringar	75,000: —	260: —
Diverse försäkringar	225,000: —	2,240: —
Ansvarsförsäkringar för motorfordon	—	11,500: —
Summa	17,230,000: —	77,800: —

Telegrafstyrelsen, som på grund av Kungl. Maj:ts beslut den 24 januari 1896 och den 13 maj 1921 är befogad att låta försäkra viss egendom mot brandskada, hade i slutet av år 1924 följande föremål brandförsäkrade:

F ö r e m å l	Försäkringsbelopp kronor	Årspremier kronor
Stationsbyggnader m. m.	16,102,950: —	5,111: 36
Stationsinredning m. m.	29,831,000: —	36,776: 80
Bostadshus m. m.	4,972,500: —	5,658: 82
Verkstadsbyggnad	1,762,900: —	2,319: 11
Förråd m. m.	8,493,300: —	21,671: 45
Summa	61,162,650: —	71,547: 54

Generalpoststyrelsen har vissa postverkets fastigheter i Stockholm, Hälsingborg, Malmö och Ystad brandförsäkrade för all framtid för tillhoppa 1,210,123 kronor 33 öre. För dessa brandförsäkringar erläggas ej numera några premier utan erhåller postverket i stället årligen utdelningar å försäkringarna med 1,169 kronor 5 öre. Enligt bemyndigande i kungl. brev den 1 april 1921 äro inventarier och materialier, förvarade i centralposthuset i Stockholm och tillhörande postverkets tryckeri, bokbinderi, frimärkstryckeri, garage och verkstad, brandförsäkrade för 890,000 kronor. Den årliga premien för denna försäkring utgör 1,735 kronor 50 öre. Inventarier och materialier, tillhörande postverkets verkstad och förvarade i fastigheten nr 4 i kvarteret Laxen i Stockholm, äro på grund av i samma brev lämnat bemyndigande brandförsäkrade för 110,000 kronor, och utgör årspremien 357 kronor 50 öre. Postverket tillhöriga lastautomobiler och omnibusar äro brand-, skadestånds-, vagnskade- och stöldförsäkrade för sammanlagt 836,440 kronor mot en årlig premiebetalning av för närvarande 31,829 kronor 87 öre, varav ett belopp, motsvarande omkring 10 procent av försäkringssumman, beräknas utgöra avgifter för brandförsäkring. Tillstånd för styrelsen att taga försäkring för dessa fordon har lämnats genom kungl. brev den 15 december 1922.

Därest, såsom de sakkunniga föreslagit, lämpligt belopp årligen avsättes till förnyelsefond för ersättande av genom brand och andra olyckshändelser uppkomna skador, torde utgifter för försäkring av sådan de affärsdrivande verken tillhörig egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond äger rum, icke böra förekomma efter utgången av nu förefintliga, dylik egendom berörande försäkringsavtals giltighetstid.

Skall ett affärsföretag bära sig, måste detsamma givetvis i första hand kunna betala ränta å det däri nedlagda kapitalet, framför allt det upplånade, och sedan därutöver lämna så stort överskott, att nödiga fondavsättningar årligen kunna göras. Består företaget av flera olikartade affärgrenar, är det ej tillräckligt, att dessa villkor äro uppfyllda för vissa av dessa grenar, under det att andra gå med förlust. Denna förlust måste täckas av överskottet från de övriga. Tillämpas dessa principer på statens affärsdrivande verk, så följer därav, att den första fordran, som från statsfinansiell synpunkt bör uppställas på desamma skötsel, är, att full ränta å det för verket upplånade kapitalet skall kunna inlevereras till statskontoret. Kan denna fordran icke uppfyllas, så kommer den avsättning, som göres till förnyelsefond, i grunden att helt eller delvis gäldas av skattemedel eller andra statsinkomster. Det kan då sättas i fråga, huruvida det är riktigt från statsfinansiell synpunkt att göra full avsättning till förnyelsefond åt verket, när detsamma ej är i stånd att erlägga

full ränta å lånekapitalet. Under sådana förhållanden blir avsättningen till förnyelsefond en lämplighetsåtgärd, som i grunden är beroende av vad det statsfinansiella läget för tillfället kan medgiva.

Användningen av förnyelsefonds medel.

*Nuvarande
förhållan-
den.*

De till *statens järnvägars* förnyelsefond hörande medlen hava på det hela taget använts för bekostande av arbeten, som varit erforderliga för återställande i fullgott skick av objekt, vilkas brukbarhet minskats, samt till anskaffande av nya objekt i ersättning för utrangerade, därvid de nya objekten understundom givits större kapacitet och högre kvalitet än de föremål, de hava ersatt. Under de senare åren hava med fondens medel jämväl bestritts kostnader för andra ändamål än rena ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar; och hava medlen härvid disponerats för utvidgning av befintliga anläggningar och byggnad av nya anläggningar, som icke stått i omedelbart samband med slopning (utrangering), samt anskaffande av objekt av ny typ.

Vid *statens vattenfallsverk* hava förnyelsefondmedel använts uteslutande för ersättningsarbeten samt för vid utrangering av obrukbara objekt erforderlig ersättningsanskaffning. Även om förnyelsen inneburit en mindre teknisk förändring av anläggningen eller en mindre ökning av kapaciteten har hela kostnaden bestritts av fondmedel. De medel från kraftverkens förnyelsefonder, som intill utgången av år 1923 disponerats för sådana ändamål, uppgingo till omkring 960,000 kronor.

Det är förut omnämnt, att *telegrafverkets* förnyelsefond ännu icke tagits i anspråk för förnyelseändamål.

Postverkets förnyelsefond har till största delen använts för löpande underhåll, ett underhåll, som i de övriga kommunikationsverken direkt påföres driften. Numera bestridas emellertid ur förnyelsefonden jämväl kostnader för anskaffning av inventarier i ersättning för kasserade dylika. Den för generalpoststyrelsen i detta hänseende grundläggande tanken har varit, att det bokförda värdet av postverkets samtliga inventarier skall genom ersättningsanskaffningen uppehållas. På grund därav har styrelsen icke ansett det erforderligt, att ett utrangerat objekt skall under alla förhållanden ersättas med ett objekt av precis samma slag. Hittills hava dock icke stora avvikelser gjorts i förevarande hänseende.

I den mån till förnyelsefond avsatta medel icke omedelbart behövt komma till användning för ovan angivna ändamål, hava de med undantag för större delen av kraftverkens fonder, vilken ju är deponerad i riksgäldskontoret, fått tjäna som rörelsekapital.

Sakkunniga. Innan de sakkunniga närmare ingå på frågan om de ändamål, till vilka en förnyelsefond bör användas, må framhållas, att de sakkunniga med *användning* av fondmedel avse varje operation, varigenom förnyelsefonden varaktigt och oåterkalleligen minskas, samt med *placering* av dylika medel en operation, som gör denna minskning endast temporär.

Förnyelsefondmedel skola givetvis i främsta rummet användas för återställande i fullgott skick av objekt, vilkas brukbarhet i avsevärdare mån minskats (*ersättningsarbeten*), samt till anskaffande av nya objekt i ersättning för utrangerade (*ersättningsanskaffning*). Det synes även vara klart, att fondmedlen

icke böra få användas till bestridande av det löpande underhållet. Postverkets förnyelsefond bör alltså icke vidare anlitas för underhåll av sistnämnda slag utan kostnaderna härför direkt påvila driften. Ofta torde det ej vara så lätt att draga gränsen mellan sådant underhåll och förnyelse. Vid tvekan härom bör man emellertid hålla fast vid, att endast mera omfattande arbeten skola bekostas av fondmedel. Kostnader för reparation av smärre objekt, exempelvis möbler, och för ersättande av ett större objekts förslitna delar med nya föremål, som representera en obetydlighet av objektets totalvärde, äro sålunda enligt de sakkunnigas mening icke av sådan natur, att de behöva belasta förnyelsefonderna.

Man frågar sig onekligen, huruvida med riktig grund för avsättning till förnyelsefond och oförändrad prisnivå någon större del av de medel, som avsättas, kunna väntas bliva disponibla för andra ändamål än ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar. Därvid må emellertid framhållas, dels att för ett flertal objekt, exempelvis lokomotiv, i regel endast ersättningsanskaffning bestrides med förnyelsefondmedel, dels ock, vad andra objekt angår, att man, vilken grund för avsättning, som än begagnas, med tanke på kostnaden för blivande ersättningsanskaffning uppenbarligen icke kan undgå att göra de årliga avsättningarna avsevärt större än kostnaden för de ersättningsarbeten, som under ett objekts användningstid tid efter annan påfordras. För vidare klargörande av frågan kan man betrakta ett enstaka objekt. Om ett verk med lånemedel inköpt ett objekt för 1,000,000 kronor samt objektets livslängd beräknas till 40 år, blir avsättningsprocenten enligt den av de sakkunniga förordade grunden för avsättning 2.5, om man bortser från eventuellt slopningsvärde samt avsättning för ersättande av genom olyckshändelse uppkommande skador å objektet. För nämnda objekt avsättas alltså årligen 25,000 kronor. För enkelhetens skull antages, att de avsatta medlen icke till någon del behöva förbrukas för ersättningsarbeten. Då objektet är 10 år gammalt, hava följaktligen samlats 250,000 kronor, efter 20 år 500,000 kronor, efter 30 år 750,000 samt efter 40 år, då objektet är slopningsmässigt, hela anskaffningskostnaden, 1,000,000 kronor. I och med slopningen och därpå följande anskaffning nedgår nämnda belopp till 0. I detta fall behöva exempelvis de vid den första 10-årsperiodens slut avsatta medlen, 250,000 kronor, först efter 30 år tagas i anspråk för ersättningsanskaffning. Betraktar man en hel objektgrupp, bestående av vid olika tidpunkter anskaffade föremål, t. ex. statens järnvägars lokomotivpark, är det tydligt, att verket av denna grups förnyelsefondmedel ofta kan disponera avsevärda belopp för andra ändamål än förnyelser samt att de kostnader för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffning, som tid efter annan förekomma, lätt kunna täckas med de nya medel, som varje års avsättning ställer till förfogande. Ännu bättre går detta givetvis, om fonden omsluter en mängd objekt av olika slag, för vilka både anskaffningstiden och livslängden variera. Den omständigheten, att en mycket stor del av statens järnvägars, statens vattenfallsverks och telegrafverkets anläggningar äro relativt nya, skulle med hänsyn till, att avsättningarna till förnyelsefonderna för dessa anläggningar ej pågått särdeles länge, dock måhända kunna föranleda en förmodan, att fonderna icke komme att uppnå sådan storlek, att de i större omfattning kunde disponeras för annat än det med fonderna egentligen avsedda ändamålet, men då å andra sidan måste beaktas, att kraven på ersättningsarbeten äro väsentligt mindre vid nyare anläggningar än vid äldre samt att avsättning till förnyelsefond måste verkställas även för nya objekt, som ersatt utstrangerade, ävensom för de med anlitage av lånemedel utförda nyanläggningar, som inom ett under utveckling varande verk nästan årligen tillkomma, synes man kunna förutsätta, att för en tid av några årtionden framåt förnyelsefondmedel till betydande belopp komma att bliva disponibla för andra ändamål än rena ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar.

För undvikande av att förnyelsefonderna erhålla betydligt större omfattning än storleken av de kostnader, som exempelvis för den närmaste 15-årsperioden erfordras för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, skulle kunna tänkas den utvägen, att bestämmelse meddelades därom, att, sedan vederbörande fond uppgått till visst belopp, avsättning till fonden skulle upphöra, till dess den nedgått under detta belopp. En sådan begränsning, för närvarande föreskriven för vissa kraftverk, anse sig de sakkunniga dock icke kunna förorda, emedan de icke kunnat finna några bärande skäl mot att i viss utsträckning använda fondens disponibla behållning till andra ändamål än förnyelse. Det synes de sakkunniga då vara bättre att ändra procentsatserna, om dessa visat sig vara för höga eller det statsfinansiella läget talar för lägre avsättning. *Under alla förhållanden måste dock fondmedlens användande till icke-förnyelseändamål ske med stor urskillning och under iakttagande av, att fondens egentliga ändamål icke äventyras.* Därest vederbörande verk icke förses med alltför många och dyrbara nyanläggningar, kan ett jämviktsläge tänkas uppstå mellan avsättningarna till förnyelsefond och behovet att använda denna för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar. Sedan ett sådant jämviktsläge uppkommit, bör det icke få förekomma, att fondmedel användas till andra ändamål.

Då man torde kunna förutsätta, att fondernas för icke-förnyelseändamål disponibla behållning måste, särskilt vid de större verken, bliva synnerligen stor, kan endast en del därav behöva tjäna som förlagsmedel. För återstoden måste man söka placering eller användning på andra håll.

För den händelse vid ett enskilt affärsföretag utvidgning av en anläggning bleve nödvändig, kan man med säkerhet utgå från, att fondmedel i första hand skulle komma att tagas i anspråk och, i den mån dessa icke försloge, nya medel upplånas. Följes nämnda princip, vilket de sakkunniga för sin del vilja förorda, böra för *utvidgningar* och *nyanläggningar* vid kommunikationsverken förnyelsefondmedel, i den mån de kunna avvaras därtill, i första hand användas och först, om dessa icke äro tillräckliga, nya lånemedel.

Något hinder att använda förnyelsefondmedel för *återbetalning av erhållna lånemedel* synes icke heller föreligga. Att återbetalning medelst förnyelsefondmedel och i samband därmed avskrivning bör få ske, då ett uttjänt objekt, för vilket avsättning till förnyelsefond ägt rum, icke behöver ersättas, är givet. För ett användande av förnyelsefondmedel för återbetalning av lånemedel även i andra än nyssnämnda fall föreligga inga väsentliga svårigheter.

I detta sammanhang vilja de sakkunniga understryka, att de i enlighet med den uppfattning, riksstatskommitterade och statskontoret samt vid skilda tillfällen riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret uttalat, anse, *att direkt nedskrivning av det bokförda värdet hos tillgångar, uppkomna genom anslag av lånemedel, endast bör få ske i samband med en motsvarande minskning av verkets skuld.*

Vid användande av de förnyelsefondmedel, vilka icke behövas för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffning, till arbeten och anskaffningar, som i och för sig innebära en kapitalökning — en anordning, som de sakkunniga anse böra hava företräde framför medlens användande till återbetalning av lånemedel — synas i främsta rummet böra bekostas utvidgningar av redan bestående anläggningar ävensom den merkostnad, som kan uppkomma därigenom att ett nytt objekt är av högre kapacitet än det, som uttrangerats. I den mån ytterligare medel finnas tillgängliga — förhållandena torde bliva olika för olika verk och olika tidpunkter — böra förnyelsefondmedel användas för rena nyanläggningar, vad statens järnvägar angår dock blott för nya byggnader och anläggningar å färdiga banan d. v. s. å redan förefintliga linjer samt för anskaffning av rullande materiel, inventarier m. m. till dessa linjer. Till nya stats-

banebyggnader, vilka ju i regel icke bära sig, bära förnyelsefondmedel givetvis icke användas.

Enighet mellan verkens representanter råder därom, att förnyelsefondernas egentliga uppgift är att lämna medel till ersättningsarbeten och ersättningsanskaffning. De sakkunnigas uppfattning om den ytterligare användning av fonderna, som vid uppkommen, avsevärdare behållning hos desamma må ifrågakomma, delas av statens järnvägars, telegrafverkets och postverkets representanter. Sistnämnda verks representant har även förklarat sig anse, att avbetalning av erhållna lån för postverkets del borde ske endast under förutsättning, att ett förvärvat objekt genom omständigheternas makt betingat högre kostnad än den under normala förhållanden skäligen, och att avbetalningen borde avse skillnaden mellan dessa kostnader, varjämte han ifrågasatt, att överskott å fonden, som icke ansåges bära användas för avbetalning av lånemedel eller utvidgningar och nyanläggningar, skulle efter vederbörligt tillstånd få disponeras för annat postalt ändamål.

Från vattenfallsstyrelsens sida har föreslagits, att uttrycket *användning* av förnyelsefondmedel skulle brukas endast i fråga om förnyelse av en anläggning eller anläggningsdel, i förnyelse därvid även inbegripet en mindre teknisk förändring eller en mindre ökning av kapaciteten. Däremot skall enligt styrelsens mening *placering* av fondmedel anses äga rum, när desamma investeras i driftfärdiga anläggningar m. m. likaväl som när de deponeras hos riksgäldskontoret. Skillnaden mellan användning och placering vore därvid, att *placerade* medel alltjämt inginge i förnyelsefondens tillgångar, under det att *använda* medel ur denna synpunkt vore att anse som förbrukade och därför skulle bortföras från fondens tillgångar. Härom har styrelsens representant, som närmast haft förhållandena vid kraftverken för ögonen, framhållit följande: För att ernå konstant annuitet, vartill vattenfallsstyrelsen syftade med sin norm för avsättning till förnyelsefond, måste antingen fondens tillgångar göras räntebärande på ett eller annat sätt eller också det räntepliktiga kapitalet minskas genom återbetalning av låneanslag. På grund av att förnyelsefondens behållna medel således måste förräntas, vore det lämpligt, att placeringen av fondens medel skedde på sådant sätt, att den därå belöpande räntan kunde upptagas bland årets driftkostnader och icke behövde påföras ett anläggningskonto. Därför borde vid ett affärsverk, som omfattade mer än en rörelsegren, medlen om möjligt placeras i *driftfärdiga* anläggningar, driftinventarier samt kontors- och bostadsfastigheter eller likartade ändamål. Då vid statens vattenfallsverk rörelsekapitalet delvis användes för anskaffning av materialier för nyanläggningar, borde förnyelsefondens medel helst icke placeras som rörelsekapital, avsett för sådan användning. Vid sålunda förordad placering borde av för anläggningarna beviljade lånemedel återbetalas ett belopp, i storlek motsvarande de förnyelsefondmedel, som placerades i anläggningarna.

Vad sålunda anförts överensstämmer i huvudsak med den åsikt, som kommit till uttryck i vattenfallsstyrelsens tidigare omnämnda, av Kungl. Maj:t till de sakkunniga överlämnade framställning om investering av medel från kraftverkens förnyelsefonder i distributionsanläggningar. I denna skrivelse anfördes, att styrelsen i skrivelse till första kammarens andra tillfälliga utskott vid 1924 års riksdag på tal om frågan rörande utlåning till elektriska distributionsföreningar av medel, tillhörande statens vattenfallsverks förnyelsefonder, uttalat önskvärdheten av, att möjlighet bereddes styrelsen att i den utsträckning, som befundes lämplig med hänsyn till förnyelsefondernas egentliga uppgift att lämna det för anläggningarnas förnyelse efter brukbarhetstidens slut erforderliga kapitalet, i statens vattenfallsverks egen rörelse och särskilt i kraftverkens driftfärdiga distributionsanläggningar investera kapital ur verkets förnyelsefonder med återlämnande av motsvarande belopp av förut av statsmakter-

na beviljade anslag för sådant ändamål, varigenom möjlighet skulle beredas statsmakterna att, om så befundes lämpligt, lämna ökat anslag till kraftledningslånefonden för utlåning till distributionsföreningarna. I anslutning till denna uppfattning förklarade styrelsen, att av kraftverkens hos riksgäldskontoret deponerade förnyelsefondmedel utan olägenhet 7,000,000 kronor för närvarande kunde på ett mera permanent sätt bindas i kraftverkens anläggningar, varför styrelsen hemställde om bemyndigande att med återlämnande av 7,000,000 kronor av tidigare beviljade anslag till distributionsanläggningar investera 7,000,000 kronor av kraftverkens förnyelsefonder i dessa anläggningar, varvid kraftverken skulle tillgodogöra respektive förnyelsefonder en årlig ränta av 5 procent å sålunda i deras distributionsanläggningar investerade belopp av förnyelsefonderna, vilken ränta skulle bestridas av kraftverkens driftinkomster.

Vid första påseendet förefaller det måhända tvivelaktigt, huruvida det vid individuell avsättning till förnyelsefond är möjligt, att användning av fondmedel med den innebörd, de sakkunniga velat giva detta begrepp, över huvud taget kan äga rum för andra ändamål än förnyelser. För ett enstaka objekt kan det synas nödvändigt, att de för dettas ersättande avsatta medlen icke oåterkalleligen bindas på annat håll. Ser man emellertid saken praktiskt, borde, utan hinder av nuvarande bokföring vid statens vattenfallsverk, alla avsättningar inom verkets olika avdelningar kunna krediteras ett gemensamt konto, och med en sådan anordning låter det sig säkerligen göra att till icke-förnyelseändamål använda de å detta konto uppförda medel i den utsträckning det kan ske med hänsyn till att de för ett objekt avsatta beloppen skola utlämnas vid objektets slopning.

Det av vattenfallsstyrelsen begärda bemyndigandet att med återlämnande av 7,000,000 kronor av tidigare beviljade lånemedel till distributionsanläggningar investera 7,000,000 kronor av kraftverkens förnyelsefonder i dessa anläggningar innebär i själva verket icke något annat än ett användande av förnyelsefondmedel för återbetalning av erhållna lån. Ett bifall till denna hemställan står således ej på annat sätt i strid mot de sakkunnigas uppfattning om sättet för användande av förnyelsefonds överskottsmedel, än att dylika medel enligt de sakkunnigas åsikt företrädesvis böra användas till utvidgningar och nyanläggningar.

Bestämmandet om användningen av förnyelsefonds medel.

*Nuvarande
förhållan-
den.*

Vid fastställande av verkens driftkostnadsstater har Kungl. Maj:t icke utfärdat några bestämmelser om användningen av de däri upptagna belopp, vilka innefattat avsättning till förnyelsefond. Dock har vid fastställande av kostnadsstaterna vid statens järnvägar för år 1924 visst förbehåll lämnats angående de till förnyelsefond avsatta medlens användning. Den i förhållande till det egentliga syftet med fonderna vidgade användning av fondmedel, som hittills förekommit, berör, såsom nämnts, endast statens järnvägar. I flertalet fall, då statens järnvägars förnyelsefond sålunda använts för annat än ersättningsarbeten och ersättningsanskaffning, har anmälan därom gjorts hos Kungl. Maj:t, som även i vissa fall, då det gällt ändamål, för vilka jämväl anslag äskats, lämnat riksdagen meddelande om, att förnyelsefondmedel funnits tillgängliga och ansåges böra komma till användning för bestridande av viss del av kostnaden.

Det är förut omnämnt, att Kungl. Maj:t i brev den 21 december 1923 angående fastställande av kostnadsstater vid statens järnvägar för år 1924 med anledning av vid järnvägsstyrelsens statförslag lämnad uppgift om de större förändringsarbeten och den ersättningsmateriel, som styrelsen avsåge att bekosta med förnyelsefondmedel, föreskrivit, att i avvaktan å resultatet av pågående utredning

rörande enhetliga bestämmelser beträffande storleken och användningen av de affärsdrivande verkens förnyelsefonder disposition av statens järnvägars förnyelsemedel för något av de i den avgivna uppgiften angivna ändamålen ej finge äga rum, med mindre Kungl. Maj:t på framställning av järnvägsstyrelsen därtill lämnat särskilt medgivande.

Med anledning härav ingick styrelsen den 28 januari 1924 med särskild skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Styrelsen framhöll därvid, att behovet av Kungl. Maj:ts vidare prövning av de skilda utgifterna vore väsentligen olika. Vissa av de i uppgiften medtagna arbetena och anskaffningarna, innefattande huvudsakligen ombyggnad av Stockholms, Malmö, Sundsvalls och Lunds stationer, anskaffande av elektriska lokomotiv och införande av Kunze-Knorrbroms, hade sålunda antingen redan behandlats av statsmakterna eller ock blivit av styrelsen i annat sammanhang framförda för avgörande vid den då församlade riksdagen. Vissa andra arbeten åter, innefattande rälsutbyten, värme- och belysningsanordningar i vagnar samt anskaffande av rullande materiel m. m., vore sådana, vilka, somliga av ålder, andra sedan några år tillbaka, hade fortgått efter hävdvunna och ditintills utan varje anmärkning lämnade normer. Styrelsen hemställde därför, att någon särskild ytterligare framställning till Kungl. Maj:t beträffande berörda företag icke skulle behöva göras. Återstående i nämnda uppgift medtagna arbeten och anskaffningar, vilka närmare angåvos i skrivelsen, innefattande uppförande av lokomotivstation i Göteborg, ändringsarbeten vid Stockholms södra station m. m., vore däremot, framhöll styrelsen, frågor av fristående natur, och anmälde sig styrelsen fördenskull hava för avsikt att, efter hand som styrelsens utredningar och förslag föreläge färdiga, ingå till Kungl. Maj:t med särskilda framställningar rörande var och en av dem.

I anledning av vad styrelsen i berörda skrivelse anfört och hemställt har Kungl. Maj:t genom brev den 28 mars och 20 juni 1924 medgivit, att medel ur statens järnvägars förnyelsefond finge under år 1924 till vissa belopp användas för bland annat de i skrivelsen angivna arbeten och anskaffningar, vilka i annat sammanhang hade blivit underställda statsmakternas prövning och avgörande. Beträffande de arbeten åter, vilka förut hade fortgått efter hävdvunna normer, förklarade Kungl. Maj:t i brevet den 28 mars 1924, att det skulle ankomma på styrelsen att med anlitande av medel ur förnyelsefonden under år 1924 låta verkställa desamma i den omfattning, som med hänsyn till trafiktekniska och ekonomiska förhållanden kunde befinnas erforderlig.

Rörande de flesta av de fristående arbetena har styrelsen efter hand under år 1924 gjort särskilda framställningar, i anledning varav Kungl. Maj:t bemyndigat styrelsen att för desamma disponera vissa belopp ur förnyelsefonden.

Sedan järnvägsstyrelsen i sitt förslag till driftkostnadsstater för år 1925 anmält, att styrelsen i särskild skrivelse komme att göra framställning angående disponerande av medel från förnyelsefonden, avlät styrelsen den 19 december 1924 framställning härom till Kungl. Maj:t, därvid bland annat framhölls: Nuvarande tillvägagångssätt för disponerande av de avsatta förnyelsefondmedlen medförde olägenhet i sådant hänseende, att det ej med tydlighet framginge, i vad mån järnvägsstyrelsen hade befogenhet att disponera dessa för mängden förekommande arbeten vid statens järnvägar. Särskilt gällde detta i fråga om ett mycket stort antal fall, varom beslut fattades efter hand under årets löpande förvaltningsarbete. Enligt under hand inhämtat medgivande hade under år 1924 konsumtionen av förnyelsefondmedlen fortgått enligt äldre tillämpat förfaringssätt för alla de fall, som ej hänskjutits till Kungl. Maj:ts särskilda prövning med därpå grundat bemyndigande för styrelsen. Det låge ock i sakens natur, att på förevarande område en hel del gränsfall inträffade, där svårighet föreläge att bedöma, huruvida dessa skulle hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande eller ej. På grund av vad sålunda anförts funne styrelsen det önskvärt,

att en systematiserad ordning för ifrågavarande förfarande åvägabragtes, och hade styrelsen ansett detta lämpligen kunna ske genom framläggande såsom ett bihang till driftkostnadsstaten av en särskild stat för de utgifter under det kommande året, som borde bestridas av förnyelsefondmedel, analog med driftkostnadsstaten, i vilken hittills blott ingått själva årsavsättningarna till fonden enligt vissa procenttal av värdet för olika egendomsobjekt. I enlighet härmed hänsköt styrelsen till Kungl. Maj:ts prövning särskild stat för förnyelsefondmedlens användning under år 1925, upptagande dels de större ombyggnads- och förändringsarbeten m. m., vilkas utförande med anlitande av förnyelsefonden ansåges skola bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning, dels i runda summor de belopp, som förutsåges bliva erforderliga för mångfalden ersättningsarbeten och anskaffningar.

Med anledning av denna framställning medgav Kungl. Maj:t genom brev den 23 januari 1925, att medel ur statens järnvägars förnyelsefond finge under år 1925 användas för vissa i brevet omförmälda arbeten till av Kungl. Maj:t angivna belopp, samt förklarade sig vilja framdeles meddela beslut i frågan om användande av medel ur fonden för övriga i framställningen avsedda arbeten.

Sakkunniga. För att likformighet i användningen av de olika verkens förnyelsefonder i görigaste mån skall kunna nås, finna de sakkunniga erforderligt, att det må ankomma på Kungl. Maj:t och i vissa fall jämväl på riksdagen att bestämma om fondmedlens användande, och böra verken därför i slutet av varje år till Kungl. Maj:t inlämna förslag om fondmedels disponerande för det kommande året.

I dessa förslag böra verken angiva dels de större ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, som anses skola under det påföljande året bekostas av förnyelsefonderna, samt de härför erforderliga beloppen, dels ock i klumpsummor de fondmedel, som därunder behöva anlitas för mindre sådana arbeten och anskaffningar. För den händelse fondmedel, som icke behöva komma till användning för dessa ändamål, av vederbörande verk anses böra användas till en i samband med ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar planerad utvidgning, för åstadkommande hos ett objekt, som skall ersätta ett utrangerat sådant, av avsevärt högre kapacitet än den, som förefunnits hos det slojade föremålet, eller för rena nyanläggningar och nyanskaffningar, bör i förslagen uppgift här- om lämnas. Därest man tänkt bestrida kostnaderna för arbeten och anskaffningar, tillhörande denna kategori, med såväl fondmedel som av riksdagen anvisade medel, måste frågan om sättet för kostnadernas bestridande givetvis tidigare i samband med verkens anslagsäskanden hava underställts Kungl. Maj:ts prövning, men för vinnande av överskådlighet böra ifrågavarande förslag innehålla uppgift ej blott om de arbeten och anskaffningar, vilka skulle bekostas enbart med fondmedel, utan även om de företag, för vilka såväl fond- som anslags- eller lånemedel äro avsedda att komma till användning. Beträffande ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, som även innefatta en utvidgning eller en avsevärd ökning av kapaciteten, bör också meddelas, hur stor del av kostnaden ungefärligen beräknas belöpa på utvidgningen respektive ökningen av kapaciteten.

Att frågor om användning av förnyelsefondmedel för återbetalning av erhållna lånemedel skola prövas av Kungl. Maj:t och riksdagen är självklart, all den- stund dessa belopp måste passera riksstaten.

Det sålunda av de sakkunniga förordade förfaringssättet för bestämmandet om användningen av fondmedel, vilket i stort sett ansluter sig till den uppfattning, som kommit till uttryck i järnvägsstyrelsens omförmälda skrivelse den 19 december 1924 och av de övriga verkens representanter lämnats utan erinran, torde icke behöva medföra någon nämnvärd ökning i arbetet eller några svårigheter över huvud taget.

Placeringen av förnyelsefonds medel.

*Nuvarande
förhållan-
den.*

De sakkunniga hava förut omnämnt, att, i den mån till förnyelsefond avsatta medel icke omedelbart behövt komma till användning för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar eller, vad statens järnvägar angår, disponerats för arbeten och anskaffningar, som i och för sig inneburit en kapitalökning, medlen med undantag för större delen av kraftverkens fonder, vilken är deponerad i riksgäldskontoret, fått tjäna som rörelsekapital. Medlens nedläggande i verkens rörelser har skett automatiskt i och med avsättning till fonderna. Den omständigheten, att verken kunnat disponera förnyelsefondmedel såsom rörelsekapital, har uppenbarligen medverkat till, att verkens anspråk på anslag till förslag upphört eller minskats.

Bestämmelser om överlämnande av medel, tillhörande statens vattenfallsverks förnyelsefonder, till riksgäldskontoret för förvaltning, om räntegottgörelse å sålunda överlämnade medel samt om medlens lyftande hava utfärdats genom det under avdelningen om avsättning till förnyelsefond refererade kungl. brevet den 21 januari 1916.

Enligt av de sakkunniga begagnad terminologi innebär förnyelsefondmedels disponerande för bestridande av kostnader till arbeten och anskaffningar samt för återbetalning av erhållna lånemedel icke placering utan användning av medlen. Det tillämpade förfaringssättet att låta fondmedel tjäna såsom rörelsekapital innefattar däremot i likhet med medlens deponerande utom verken givetvis en placering.

Sakkunniga.

För statens järnvägar och telegrafverket är det, enligt vad dessa verks representanter upplyst, önskvärt, att förnyelsefondmedel finnas placerade i verkens rörelser. Postverkets representant har förklarat, att det för närvarande vore svårt att bedöma, huruvida det för verkets del hädanefter bleve erforderligt att disponera sådana medel såsom rörelsekapital.

För undvikande av anslag till förslag eller för åstadkommande av begränsning i sådana anslag ävensom med hänsyn till önskvärdheten av att vid beko-stande av förnyelser hava bekväm tillgång till förnyelsefondmedel är det enligt de sakkunnigas mening önskligt att låta verken placera sådana medel till lämpligt belopp såsom rörelsekapital.

Skulle en fond utöver de belopp, som erfordrades för rörelsen, innehålla ytterligare medel, som ej behöfde komma till omedelbar användning för ersättningsarbeten, anläggningar och anskaffningar och ej heller ansåges böra användas för återbetalning av lån, anse de sakkunniga öfvervägande skäl tala för, att dessa medel insättas i riksgäldskontoret för minskande av kontorets behov av upplåning. Att låta verken placera förnyelsefondmedel i obligationer bör däremot, såsom statskontoret, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tidigare framhållit, icke få förekomma. Ett sådant förfaringssätt skulle icke betyda något annat än att verket, allt under det att detsamma stode som stor låntagare till statsverket, själf uppträdde som långgivare åt andra. Detta kan icke anses rimligt, lika litet som man vid ett enskilt affärsföretag kan vänta, att nya lån upptagas blott för att öka företagens obligationsportfölj. Med en sådan placering av förnyelsefondmedel skulle man dessutom av räkenskaperna lätt kunna få en oriktig föreställning om det kapitalbelopp, som funnes bundet i verket.

Ett införande även vid de övriga verken av den vid statens vattenfallsverk nu förekommande anordningen att insätta förnyelsefondmedel i riksgäldskontoret, ett förfarande, som vid godtagande av de sakkunnigas förslag om använd-

ningen av förnyelsefondmedel ej särdeles ofta torde komma att anlitas, medför givetvis, att riksgäldskontoret skall gottgöra ränta å dessa medel.

Att föreskriva någon begränsning för fondmedels placering såsom rörelsekapital synes icke vara behöfligt. Vad angår deposition i riksgäldskontoret torde Kungl. Maj:t i likhet med vad tidigare skett för statens järnvägar efter framställningar i ämnet lämna generellt medgivande för statens järnvägar samt telegraf- och postverken att till riksgäldskontoret för förvaltning överlämna medel, tillhörande verkens förnyelsefonder. Om vid deposition vederbörande verk kan ange den tid, då deponerat belopp behöver lyftas, synes något medgivande av Kungl. Maj:t för beloppets lyftande icke vara erforderligt, men eljest torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att efter av verket gjord framställning lämna tillstånd härtill. Därest ett sådant förfaringssätt vinner gillande, medför detta, att ändring måste vidtagas i kungl. brevet den 21 januari 1916.

Beträffande *bokföringen* av förnyelsefonderna synas några detaljerade föreskrifter icke böra lämnas, utan torde det ankomma på vederbörande styrelse att bestämma, huru denna bokföring bör ordnas. Givetvis bör härvid tillses, att kännedom alltid må kunna erhållas om förnyelsefonds disponibla behållning samt om storleken av de förnyelsefondmedel, som använts till nyanläggningar eller nyanskaffningar.

Vid de sakkunnigas överläggningar med verkens representanter har fråga uppkommit att utbyta namnet förnyelsefond mot förnyelsekonto eller värdeminskningsskonto. Såsom skäl härför har anförts, att förnyelsefonden icke vore något skuldkonto eller något kapitalkonto över huvud utan tillhörde tillgångskontona. Den utgjorde ett samlingskonto för de subtraktiva poster, som skulle erfordras å respektive tillgångskonton för att desamma skulle på samma gång visa respektive tillgångars ursprungliga värden och deras värden vid bokförings-tidpunkten. Detta samlingskonto kunde alltså sägas redovisa vissa fiktiva tillgångar av negativt värde. Beteckningen förnyelsekonto eller värdeminskningsskonto vore därför lämpligare än den nu använda, då ordet fond ovillkorligen förde tanken på kapital.

Ehuru, då nu särskilda grunder skulle utfärdas angående avsättning till förnyelsefond samt om fondmedlens användning och placering, något missförstånd om fondens natur ej synes behöva uppstå, torde med hänsyn till berörda påpekande måhända böra tagas under övervägande, huruvida det icke vore lämpligt att utbyta det gamla namnet mot benämningen *förnyelsekonto*.

Sakkunnigas hemställan.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställa de sakkunniga, att Kungl. Maj:t måtte

dels förklara, att statens järnvägars, statens vattenfallsverks, telegrafverkets och postverkets förnyelsefonder skola omfatta alla verken tillhörande objekt, vilkas värden ingå bland de bokförda tillgångarna, med följande undantag, nämligen sådana föremål, som icke undergå värdeminskning, egendom, vilken genom löpande underhåll uppehålls i sitt fulla värde, objekt, som finnas i förråd eller eljest redovisas under rubriken förlagsmedel, samt vanliga inre inventarier, såsom kontorsmöbler o. d., dock att avsättning till förnyelsefond må förklaras skola äga rum för statens järnvägar och postverket tillhöriga vanliga inre inventarier;

dels föreskriva, att utgifter för försäkring av sådan egendom, för vilken avsättning till förnyelsefond äger rum, icke må förekomma efter utgången av nu förefintliga, dylik egendom berörande försäkringsavtals giltighetstid;

dels ock i fråga om grunderna för avsättning till förnyelsefond bestämma, att de beräkningar angående avsättning till sådan fond, som verkställas inom dessa verk, skola företagas på grundval av,

att avsättning äger rum med vissa procent av vederbörande objekts bokförda värde och så avväges, att den totala avsättningen för ett objekt kan vid detsamma utrantering täcka slopningskostnaden,

att, vad angår statens järnvägar, telegraf- och postverken, kanalverken samt statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning, *kollektiv avsättning* verkställas, vilket innebär, att avsättningen sker gruppvis och på sådant sätt, att för samtliga föremål inom en objektgrupp en klumpsumma avsättes,

att, vad kraftverken beträffar, *individuell avsättning* tillämpas, innebärande, att särskild avsättning sker för varje i en och samma anläggning ingående objekt eller objektgrupp,

att vid statens järnvägar, telegraf- och postverken samt statens vattenfallsverks fastighetsförvaltning *konstant avsättning* äger rum, innefattande att avsättningen för ett objekt eller en objektgrupp blir jämnt fördelad på de olika åren,

att vid kraftverken och kanalverken användes metoden med *stigande avsättning*, enligt vilken metod till den procentiska avsättningen årligen lägges ett belopp, motsvarande ränteavkastningen å fondens kapitalbehållning, samt vidare,

att lämpligt belopp avsättes för mötande av brand- och olycksfallsrisker och att hänsyn härtill toges vid procenttalens avvägande;

dock att Kungl. Maj:t måtte förklara, att metoden med stigande avsättning bör vid kraftverken och kanalverken användas blott till dess en ändring häri kan befinnas lämplig att genomföra.

Därjämte hemställa de sakkunniga, att Kungl. Maj:t i och för bedömande av den erforderliga storleken av de årliga avsättningarna till förnyelsefond måtte ålägga styrelserna för ifrågavarande verk att årligen vid framläggande inför Kungl. Maj:t av planer till driftkostnadsstater angiva de med ledning av ovan omförmälda grunder uträknade procenttalen, ävensom att Kungl. Maj:t måtte förklara, att styrelserna, därest erfarenhet giver vid handen, att ändring i dessa procenttal befinnes påkallad, må under iakttagande av nämnda grunder i förslag till driftkostnadsstater upptaga de nya procenttal, som befunnits lämpliga.

Tillika hemställa de sakkunniga, att vid driftkostnadsstaternas fastställande av avsättning till förnyelsefond måtte i regel anpassas efter de i enlighet med förestående grunder verkställda beräkningarna.

De sakkunniga hemställa vidare,

att förnyelsefondmedel skola användas för återställande i fullgott skick av objekt, vilkas brukbarhet i avsevärdare mån minskats (ersättningsarbeten), samt till anskaffande av nya objekt i ersättning för utrangerade (ersättningsanskaffning), men icke till bestridande av kostnader för det löpande underhållet,

att sådana medel, i den utsträckning det kan ske med hänsyn till förnyelsefondernas egentliga uppgift att bekosta ersättningsarbeten och ersättningsanskaffning, jämväl må användas till bekostande av utvidgning av redan bestående anläggningar, till bestridande av den merkostnad, som kan uppkomma därigenom att ett nytt objekt är av avsevärt högre kapacitet eller kvalitet än det, som utrangerats, till sådana nyanläggningar och nyanskaffningar,

som icke stå i omedelbart samband med slopning och vilka kunna beräknas bliva ekonomiskt bärkraftiga, eller till återbetalning av erhållna lånemedel,

att styrelserna måtte åläggas att i slutet av varje år underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om fondmedels användande för det kommande året och för detta ändamål upprätta förslag i huvudsaklig överensstämmelse med de anvisningar i ämnet, som innefattas i de sakkunnigas betänkande,

att i fråga om ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, som icke innefatta utvidgning och icke innebära annan ökning av kapaciteten eller höjning av kvaliteten än som betingas av den tekniska utvecklingen och en rimlig anpassning efter tidens behov, Kungl. Maj:t måtte ställa till verkens förfogande av förnyelsefondmedel dels vissa belopp för i förslagen särskilt uppgivna större arbeten och anskaffningar och dels klumpsummor för mindre sådana,

att, då uteslutande förnyelsefondmedel skola tagas i anspråk för ersättningsarbeten och ersättningsanskaffningar, som även innefatta en utvidgning eller en av den tekniska utvecklingen icke föranledd ökning av kapaciteten eller avsevärd höjning av kvaliteten, eller för nyanläggningar och nyanskaffningar, som icke stå i omedelbart samband med slopning, användning av förnyelsefondmedel för ifrågavarande ändamål icke må äga rum, med mindre Kungl. Maj:t därtill lämnat medgivande, samt

att, därest för arbete eller anskaffning förutom förnyelsefondmedel jämväl anslags- eller lånemedel äro avsedda att komma till användning, förslaget om fondmedels användande, för så vitt Kungl. Maj:t anser detsamma vara av natur att helt eller delvis godtagas, i enlighet med vad hittills i allmänhet ägt rum må anmälas för riksdagen i av Kungl. Maj:t avlåtna propositioner om anvisande av nya anslag för vederbörande verk.

Slutligen hemställa de sakkunniga,

att, i den mån till förnyelsefond avsatta medel icke omedelbart behöva komma till användning för ersättningsarbeten, anläggningar och anskaffningar, verken må äga att placera medlen till lämpligt belopp såsom rörelsekapital,

att, för den händelse en fond utöver det belopp, som erfordrades för rörelsen, skulle innehålla ytterligare medel, som ej behövde komma till omedelbar användning för ersättningsarbeten, anläggningar och anskaffningar och ej heller ansåges böra användas för återbetalning av lån, Kungl. Maj:t i överensstämmelse med vad som enligt kungl. brevet den 21 januari 1916 skett beträffande statens vattenfallsverk måtte efter framställningar i ämnet lämna styrelserna för övriga ifrågavarande verk generellt medgivande att överlämna sådana medel till riksgäldskontoret för förvaltning, samt

att, om vid deposition hos riksgäldskontoret vederbörande verk icke kan angiva den tid, då deponerat belopp behöver lyftas, det må ankomma på Kungl. Maj:t att efter av verkets styrelse gjord framställning lämna tillstånd till beloppets lyftande.

Bilaga A.

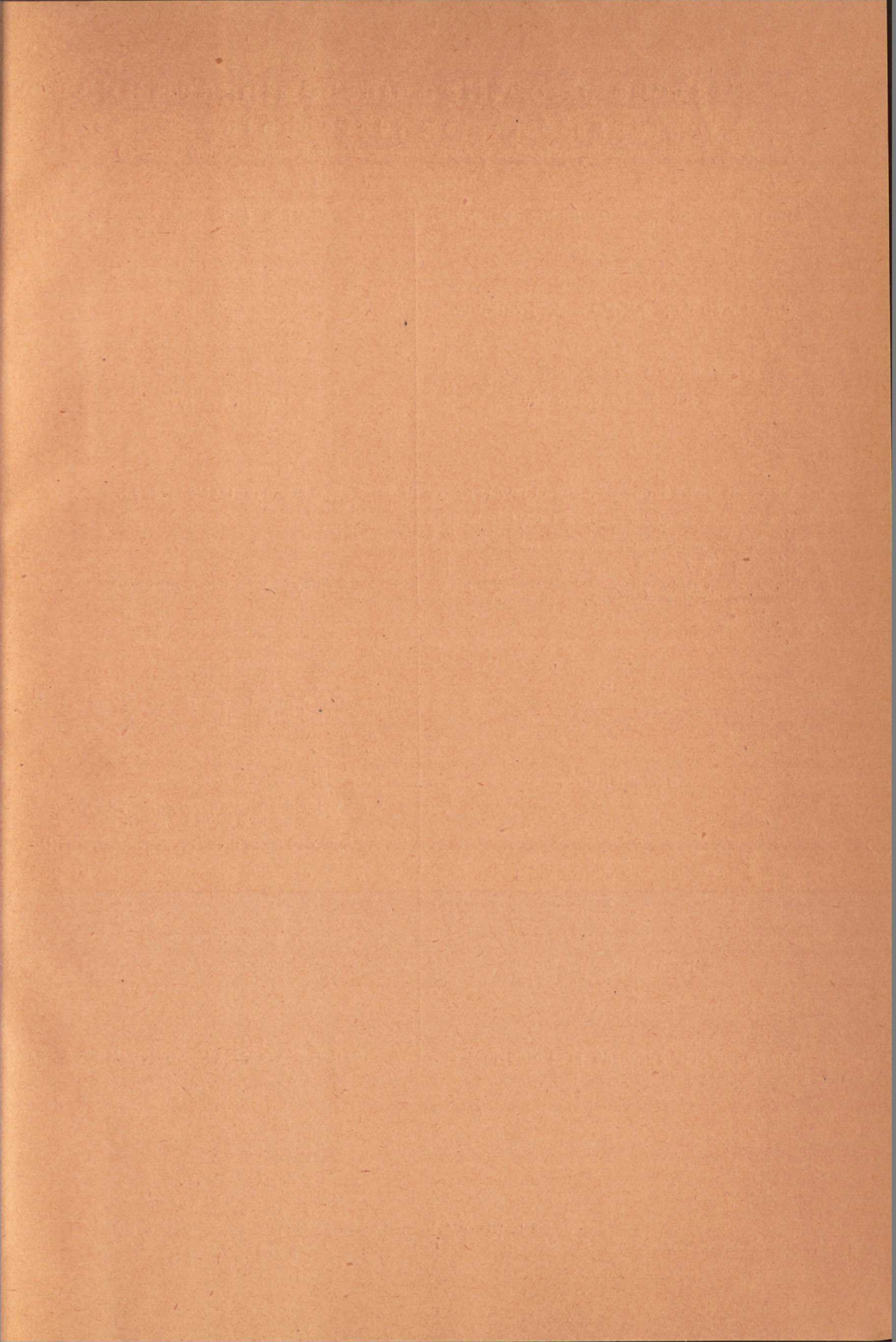
Tabell,

utvisande under åren 1912—1923 verkställda avsättningar till förnyelsefond m. m.

V e r k	Å r	Kapitalbelopp, varå avsättning till förnyelsefond beräknats	Avsättning	Förnyelsefonder- nas storlek vid utgången av år 1923
<i>Statens järnvägar</i>	1912	287,000,000:—	6,318,000:—	41,954,000:—
	1913	294,700,000:—	6,500,000:—	
	1914	307,800,000:—	6,771,000:—	
	1915	318,000,000:—	6,992,000:—	
	1916	327,900,000:—	7,226,000:—	
	1917	349,700,000:—	9,676,000:—	
	1918	363,600,000:—	9,965,000:—	
	1919	379,300,000:—	17,059,000:—	
	1920	401,300,000:—	18,882,000:—	
	1921	428,000,000:—	24,790,000:—	
	1922	449,700,000:—	19,446,000:—	
	1923	498,000,000:—	16,832,000:—	
<i>Statens vattenfallsverk:</i>				
Kraftverken	1912	—	100,000:—	9,276,356: 40
	1913	—	124,786: 02	
	1914	—	163,469: 88	
	1915	—	279,113: 34	
	1916	—	515,979:—	
	1917	—	690,201:—	
	1918	—	896,523:—	
	1919	—	1,277,996:—	
	1920	—	1,341,232:—	
	1921	—	1,417,332:—	
	1922	—	1,664,488:—	
	1923	—	1,767,114: 46	
	Kanalverken	1912	—	
1913		—	40,932: 06	
1914		—	35,100: 83	
1915		—	34,266: 47	
1916		—	34,771: 49	
1917		—	35,452: 46	
1918		—	38,769: 72	
1919		—	43,972: 53	
1920		—	58,349: 90	
1921		—	45,124: 02	
1922		—	55,916: 63	
1923	—	59,866: 81		

V e r k	Å r	Kapitalbelopp, varå avsättning till förnyelsefond beräknats	Avsättning	Förnyelsefonder- nas storlek vid utgången av år 1923
		K r o n o r		
Fastighetsförvaltningen	1912	—	10,000: —	
	1913	—	10,000: —	
	1914	—	10,000: —	
	1915	—	10,000: —	
	1916	—	10,000: —	
	1917	—	5,000: —	
	1918	—	5,000: —	
	1919	—	5,000: —	
	1920	—	10,000: —	
	1921	—	10,000: —	
	1922	—	10,000: —	
	1923	—	10,000: —	47,502: 59
Telegrafverket	1923	—	2,200,000: —	2,200,000: —
Postverket	1913	8,870,000: —	215,000: —	
	1914	9,775,325: —	240,000: —	
	1915	10,774,200: —	265,000: —	
	1916	11,029,500: —	280,000: —	
	1917	12,316,915: —	308,800: —	
	1918	13,308,315: —	335,900: —	
	1919	14,078,315: —	359,600: —	
	1920	15,849,839: —	600,000: —	
	1921	22,238,552: —	810,000: —	
	1922	23,521,012: —	¹ 790,000: —	
	1923	23,835,312: —	¹ 830,000: —	1,075,015: 20

¹ Avsättningen fastställd till detta belopp av särskild orsak.

Statens offentliga utredningar 1925

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Industri.

Kommunalförvaltning.

Handel och sjöfart.

Statens och kommunernas finansväsen.

Kommunikationsväsen.

Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 31. Den svenska tvättmedelsindustrin. [2] 29. Den svenska skoindustrin. [3] 30. Den svenska cementindustrin. [4] 32. Den svenska porslinsindustrin. [5] 33. Tryckeri- och pappersförädlingsindustri i Sverige. [6] Betänkande med förslag till grunder för avsättning till de affärsdrivande verkens förnyelsefonder m. m. [9]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Politi.

Försäkringsväsen.

Betänkande med utredning och förslag angående socialförsäkringens organisation. [8]

Socialpolitik.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.
Andlig odling i övrigt.

Utredning av vissa frågor rörande privatläroverken. [1]

Hälso- och sjukvård.

Försvarsväsen.

Underofficerssakkunnigas yttrande och förslag. [7]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Utrikes ärenden, Internationell rätt.